

Ludmila Slouková vzpomíná na krajanskou komunitu v Jugoslávii a její osudy za druhé světové války.

Tvorba českého básníka i brundibásníka a jeho pohnuté životní osudy pohledem Tomáše Lotockiho.

K čemu jsou dobrá?

Kulturní noviny

PRVNÍ DRUŽSTEVNÍ LIST PRO SPOLEČNOST, POLITIKU, VĚDU A UMĚNÍ

29 Kč / PŘEDPLATITELÉ 25 Kč

V ČÍSLE:

2 STRANA

KDO ZAPLATÍ UČEBNICE

Srovnání s Rakouskem.

6 STRANA

FRANZ A DORA

Životopisný román o Franzi Kafkovi.

10 STRANA

VETERÁN SURREALISMU

Rozhovor s Arnoštem Budíkem.

PŘIPRAVUJE SE

Od 1. července přecházíme na internet jako týdeník:
www.kulturni-noviny.cz

DRUŽSTEVNÍ PROJEKT

Jsme prvním českým mediálním družstvem. Naše členy spojuje idea vytvořit nezávislé médium s akcentem na témata občanské společnosti a kultury.

Rozšiřování družstva je cestou ke stabilitě novin, k nezávislosti na čistě komerčních mechanismech.

Členství je investice do nezávislosti. Informace o družstevním projektu a dosavadní činnosti: www.kulturni-noviny.cz.

1. Informace o družstvu:
druzstvo@kulturni-noviny.cz

2. Informace o předplatném a obecné dotazy:
info@kulturni-noviny.cz

3. Náměty a reakce:
redakce@kulturni-noviny.cz

ISSN 1804-8897

9 771804 889023

Rozeznění v Lidicích

Sedmdesáté výročí lidické tragédie vyvolalo kromě vzpomínkových akcí i rozruch. K 10. červnu kulminoval spor o uvedení audiodramatu *Rozeznění – Lidice 2012*, které si kladlo za cíl oživit pietní a památné místo po obci vyhlazené nacisty. Cíle nedosáhlo a vyvolalo spíše otázky po smyslu takovýchto projektů a po podstatě souvisejících dějů.

JIŘÍ PLOCEK

„Tam, kde dnes nic nepřipomíná původní osídlení, vznikne bohatý zvukový obraz živé vesnice, který nenaruší pietní ráz místa. Umělecké dílo vytvořené předními umělci na bázi výjimečné technologie se inspirovat vyprávěním pamětníků.“ Tolik úvodní odstavec k popisu projektu *Rozeznění – Lidice 2012* (www.rozezneni.cz/download/Rozezneni.pdf), který měl mít premiéru v Lidicích 10. června. Více méně shrnuje jeho esenci, jež je dále podpořena dalšími ideovými tezemi, jako třeba: „Lidické téma bylo v letech komunismu zneužito oficiální

Ticho také zní. Pomník dětských obětí v Lidicích. Foto archiv KN

propagandou a v důsledku toho je k němu česká veřejnost z velké části lhostejná, nebo ho dokonce přijímá s nedůvěrou. Mládež poznává Lidice jako školní učivo, k němuž si nevytváří osobní vztah. V rámci projektu proto chceme Lidice očistit od nánosů klišé. – Při studiu pramenů jsme zjistili, že obraz Lidic má ještě mnoho neznámých odstínů a barev. Rozhodli jsme se opustit tradiční zobrazení a nevyprávět o dramatických událostech z 9. a 10. června 1942, a naopak ponořit se do každodenního života, který tragédii předcházel. Interaktivní umělecká forma díla bude mnohem přístupnější než klasické formy naučných expozic,

...ale čeho?

zejména pro mladé návštěvníky.“ – Řeklo by se, samá chválná předsevzetí, kdyby v dnešním kontextu, dvacet let po Listopadu, nebylo „zneužití lidického tématu v letech komunismu“ a „očistění od nánosů klišé“ samo účelové klišé.

Realizátorem audiodíla *Rozeznění* je občanské sdružení Sonosféra, jehož datum založení (rok 2011) se kryje s úvodní etapou práce na projektu a jehož členy jsou hlavní hybatelé projektu, manželé Lenka a Vilém Faltýnkovi. Rozhlasový redaktor a dokumentarista Faltýnek má k tématu blízko, poněvadž spolupracuje se sdružením

Pokračování na straně 4.

KOMENTÁŘ IVANA HOFFMANA

Policie v parlamentu

Davidu Rathovi můžeme poděkovat za to, že naši zákonodárci měli v poslanecké sněmovně policejní společnost, což je zkušenost, na kterou jen tak nezapomenou. Ať už to s jeho kauzou dopadne jakkoli, neseděl zbytečně. V televizním přenosu z poslanecké sněmovny jsme sledovali pouze policisty v civilu, kteří přivedli podezřelého poslance do sálu. Ve sněmovně se to ale hemžilo dalšími policisty, a to jak v uniformách, tak údajně i v kuklách, kteří dohlíželi, aby s Davidem Rathem nikdo nemluvil, respektive aby mu nikdo nic neprovedl. Tito policisté pak měli omezovat poslance v pohybu po sněmovně, což některé zákonodárci uráželo. Když se ale několik poslanců policii vzepřelo, případně i s jadrným komentářem, že na rozdíl od nich do parlamentu patří, policisté situaci nevyhrocovali. Neposlušné

zákonodárci nestříleli ani proti nim nepraktikovali fyzické násilí.

Že se jednalo o demonstraci síly, je nepochybné. Otázka ovšem zní, zda ta demonstrace síly byla skutečně nepřiměřená, jak se domnívali především opoziční poslanci. David Rath podle nich není žádný masový vrah, neboli se ho nebylo třeba bát. Toho si ovšem nepochybně byli vědomi i policisté. Pana doktora se určitě nebáli. Postupovali striktně podle zákona a předpisů, což bylo přiměřené paradoxní situací: Člověk důvodně podezřelý z trestného činu, kterému je třeba zabránit v ovlivňování svědků, je zcela nezvykle současně oprávněn veřejně vystoupit v parlamentu, čili mimo věznic, do které patří. Nestandardní situaci vězně zkrátka odpovídal na parlament nestandardní dozor. Když někteří pozorovatelé hovořili o policejních

manévrech na půdě parlamentu, zjevně chtěli naznačit, že se jednalo o událost nepatřičnou, o skandál. Je nomžte renomé poslanců je tak pošramocené a jejich prestiž tak nízká, že je nikdo nemůže vážně litovat. Že do poslanecké ponorky, ve které jsou její pasažéři imunní vůči problémům normálních občanů, náhle pronikla s policejní asistencí realita vnějšího světa, je spíše užitečné než skandální. Politici podobné zážitky potřebují, jak se říká „jako prase drbání“. Však si také v přítomnosti Rathovy eskorty odpustili obvyklé divadlo a místo verbální exhibice hleděli svého kolegu co nejrychleji vydat ke stíhání. S Davidem Rathem přišel do zákonodárny sboru zákon. Příště tam zákon může přijít i pro kohokoli jiného, pomyslná hranice mezi jejich světem a tím naším je pryč. Co Rath pronášel, bylo nepodstatné v situaci, kdy si jeho publikum prohlíželo ozbrojenci, kteří ho přivedli.

BEZ PARDONU

Kulturní
houba

Před napsáním tohoto fejetonu jsem prošel krátkým obdobím pochybností. Jak se rozloučit s „prvním, zkušebním ročníkem“ Kulturních novin a s obdélníčkem papíru zvaným Bez pardonu, na němž jsem se měl po celý rok možnost střídat s renesanční osobností Ivana Hoffmana? S kolegou Ivanem se budu bezpochyby potkávat dál na stránkách internetového týdeníku www.kulturni-noviny.cz, stejně tak jako s Jiřím, Petrem, Martinou, Jakubem, Romanem a vůbec všemi renesančními přáteli, které jsem získal díky tomu, že jsem na podzim 2009 kladně odpověděl na otázku, zda bych chtěl spolupracovat na projektu Kulturních novin. I kdybych se zde pokusil odvyprávět svůj příběh se zkratkou KN v maximální zkratkovitosti, obávám se, že bych překročil znakovou dotaci této rubriky. Proto jsem se rozhodl přijít s jiným příběhem, vyprávějším o téže zkušenosti.

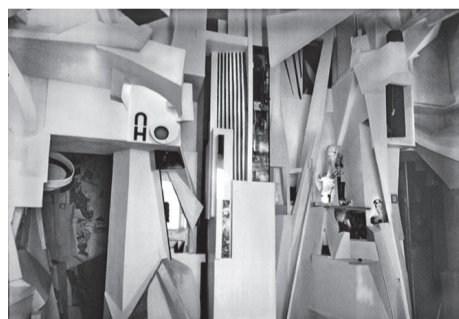
Před nedávnem jsem od své kamarádky dostal darem skleněnou lahvičku od marmelády, v ní pár řasnatých trubiček zvaných tibetská houba, a návod, abych houbu každé ráno zaléval mlékem, které po 24 hodinách procedím umělohmotným sítkem (ve styku s železným by houba zahynula), poté houbu vymyl a v jiném hrnku znovu zalil. To vše jsem svědomitě plnil a každý den jsem byl odměněn chutným a výživným kefirem, za jaký se v obchodě platí několik desítek korun. Houba, která živila zároveň mě i sebe, navíc za týden narostla o polovičku, kterou jsem oddělil a daroval s přesným návodem dalšímu kamarádovi, pak dalšímu...

Pak jsem se ale k houbě zachoval macešsky. Odjel jsem na několikadenní cestu, houbu nechal doma samotnou, a ona uhynula. Vyprávěl jsem o tom kamarádovi, který ode mě dostal první oddenek. A ten ihned řekl: „A proč se pro to tak trápíš? Vždyť houba žije dál!“ A věnoval mi část své houby, která mu mezi tím vyrostla.

Tomu, že zisk nemusíme mít jen z toho, co sebereme druhému, že vše, co nezištně dáme, nám bude (někdy i mnohonásobně) vráceno, a že nic dobrého se nemůže ztratit, nás neučí jen houby. Mě to naučili i lidé, kteří se z vlastní svobodné volby rozhodli, že v této skeptické zemi uvedou do praxe myšlenku družstva, které bude vydávat dobré a nezávislé noviny...

TOMÁŠ KOLOC

VÝROČÍ

Kurt Schwitters (20. 6. 1887 – 8. 1. 1948)

Hannoverský rodák a průkopník instalačního umění byl zpočátku ovlivněn expresionismem a dadaismem, vedle obrazů se zabýval i poezií (experimentální poema *Ursonate*). Po rozchodu s dadaisty, kteří mu vytýkali snahu vytvářet estetické hodnoty, založil vlastní hnutí pojmenované Merz podle toho, že používal ke své tvorbě hlavičkový papír Kommerz und Privatbank. Proslavil se zejména prostorovou koláží *Merzbau*, která postupně zaplnila celý jeho dům. Po nástupu nacismu emigroval do Norska a později se přestěhoval do Anglie, kde také v ústraní zemřel.

V Rakousku učebnice budou

Srovnání financování učebnic v primárním a sekundárním vzdělávání v Rakousku a v České republice ukazuje na koncepční slabiny českého systému a jeho netransparentnost.

JIŘÍ FRAUS

Školský systém v obou zemích se vyvíjel po dlouhá staletí v jednom územním celku až do roku 1918. Základní principy vzdělávání v obou zemích byly položeny bezesporu školskou reformou Marie Terezie v roce 1774, která byla ve své době jednou z nejpokrokovějších školských reforem v Evropě vůbec. Dodnes si zachovávají oba systémy velmi podobné přístupy k výuce jak z pohledu organizačního, tak i z pohledu didaktického.

„Učebnicí“ je v textu míněn profesionálně zpracovaný vzdělávací obsah, z podstatné části tvořený didaktickou složkou, určený pro frontální výuku na primárním a sekundárním stupni školy. Forma tohoto obsahu může být tradiční, tištěná na papír či elektronická, obsahující software a multimedia.

Specifika učebnicového trhu

Financování učebnic je v obou zemích založeno na systému centralizovaného přidělování a decentralizovaného používání státních peněz. Stát přiděluje jednotlivým školám určité finanční prostředky, stejné pro žáka či školu dané kategorie, které školy používají, kromě jiného, i na nákup učebnic a dalších učebních pomůcek. Školy mohou nakupovat za státní prostředky pouze učebnice, které prošly schvalovacím řízením na příslušných ministerstvech (kontroluje se zejména zákonost a soulad s osnovami a vzdělávacími standardy). Uvolnění vydávání učebnic soukromým subjektům spojené s jejich schvalováním nastalo již v Rakousku-Uhersku roku 1850. Tento systém („stát platí pouze to, co schválil“) se v zásadě zachoval dodnes a je běžně rozšířen ve všech vyspělých zemích Evropy. Školy samozřejmě mohou využívat i neschválené učebnice a další materiály (např. elektronické interaktivní učebnice, vzdělávací software), ale tyto materiály jsou hrazeny zpravidla z peněz rodičů nebo zřizovatelů.

V ekonomicky vyspělých zemích platí to, že čím menší je jazyková oblast, tím vyšší je péče státu o vlastní vzdělávací oblast a i knižní kulturu obecně. Platí to nejen pro skandinávské země, jejichž populace je malá, ale také pro země patřící k jazykově větším oblastem. Příkladem může být právě Rakousko, které ve svých školách striktně používá učebnice vlastní, přestože by je mohlo dovézt z Německa, nebo Irsko či Nový Zéland, které by mohly používat učební materiály z jiných anglicky hovořících zemí. V těchto zemích jsou výdaje na vzdělávání vždy relativně vyšší než v zemích s větším počtem obyvatelstva. Výdaje na učebnice dosahují například ve Finsku nebo v Rakousku téměř dvě stě eur na žáka a rok. Systémová podpora vlastního učebnicového trhu je i nepřímou, ale účinnou podporou předních pedagogů dané země, pro které je publikační činnost jedním ze základních výstupů jejich celoživotní práce. Pokud stát vlastní trh učebnic nepodporuje, stává se postupně závislým na trhu globálním, tedy bez možnosti ovlivňovat své národní zájmy. Postupně se stává zemí, která „know-how“ sama nevytváří a neexportuje, ale pouze dováží.

Na rozdíl od Rakouska je v České republice tržní systém (o nákupu schválených učebnic rozhodují uživatelé, tedy školy, podle svých potřeb) aktuálně značně deformován využíváním evropských strukturálních fondů, kdy jsou centrálně hrazeny granty na vývoj „doplňkových“ vzdělávacích materiálů, jejichž budoucí využití a aktualizace je přinejmenším značně diskutabilní. U řady programů navíc dochází k značně netransparentnímu průběhu výběrových

řízení na produkty, které se dají na trhu pořídit za zlomek ceny. S velkou pravděpodobností tak dochází k masivní defraudaci evropských a státních prostředků.

Rozdíly v koncepci financování

Prostředky na úhradu učebnic v České republice jsou součástí rozpočtové kapitoly MŠMT tzv. Ostatních neinvestičních výdajů (ONIV). Z ní je hrazena celá řada výdajů, které v mnoha případech vůbec nesouvisí s výukou, například nemocenské dávky učitelům, a jsou proměnné. Při zvýšení nemocnosti učitelů se tak dané škole navyšují výdaje, aniž by to škola mohla sama ovlivnit. Dochází tak k absurdní situaci, kdy vzdělávací materiály pro žáka, které mají přímý dopad na jeho vzdělávání, škola financuje z peněz, které jí zbudou! A to i proto, že školský zákon nenutí školu učebnice obnovovat, neboť ukládá pouze povinnost učebnice žákům bezplatně poskytnout, nikoli to, že by měly být alespoň trochu moderní. Od roku 2007, kdy docházelo k soustavnému drastickému snižování rozpočtu ONIV (celkem o 72 %, se zahrnutím zvýšení DPH o 80 %!), školy postupně zbrzdily obnovu učebnic a v roce 2012 ji zcela zastavily (viz průzkum Asociace ředitelů základních škol z dubna 2012). Pokud nedojde k okamžité změně financování učebnic (již v rozpočtu na školní rok 2012/2013), budou školy od roku 2012 používat pouze učebnice, které v uplynulých letech nakoupily, bez naděje na jejich obnovu či doplnění, nemluvě o nahrazení novějšími.

Základním rozdílem mezi rakouským a českým systémem je oddělení financování učebnic od financování ostatních potřeb školství a jeho celková transparentnost pro všechny subjekty učebnicového trhu. Rakouské ministerstvo školství vystaví vždy s delším časovým předstihem na svých webových stránkách konkrétní sumu na nákup učebnic na jednoho žáka, kterou mohou příslušné školy v daném roce využít. Na stránkách je uveden přehled nakladatelů, kteří mají ve svém portfoliu schválené učebnice a seznam schválených učebnic s uvedením jejich ceny. Škola si vybírá učebnice do výše celkové sumy, která je dána vyšší dotace na žáka krát počet žáků v dané škole. Škola nemůže použít tyto prostředky na jiné účely.

Výhody rakouského systému

1. Je transparentní pro školy (umožňuje jim plánovat a budovat vzdělávací programy). Výše úhrady v Rakousku umožňuje obměňovat učebnice (třeba i každoročně) i s ohledem na měnící se kontext (sociální složení žáků, nové metody výuky atd.).
2. Je transparentní pro rodiče, daňové poplatníky, kteří vědí, kolik prostředků se z jejich daní vrací přímo jejich dětem.

Porovnání výdajů státu na učebnice na jednoho žáka v Rakousku a České republice

Průměrné výdaje v €	Rakousko ^{*)}	ČR do roku 2007	ČR v roce 2012
1. stupeň	50	24	0
2. stupeň	95	20	0
3. stupeň	170	0	0

Výdaje za Českou republiku do roku 2007 vycházejí z údajů publikovaných SČKN a alarmující odhad pro rok 2012 z dubnového průzkumu AŘZŠ, který zkoumal schopnost škol pokrýt mandatorní výdaje a financovat učebnice a školní pomůcky. Ve Stanovisku AŘZŠ ze dne 4. května se píše: „79 % škol nemůže z poskytnutých prostředků zakoupit žádnou pomůcku, (...) a 61 % škol nemůže uvolnit žádné státní prostředky na nákup učebnic.“

Zdroj: stránky Asociace ředitelů základních škol

* Tab 1: Zdroj: rakouské ministerstvo školství (http://www.bmukk.gv.at/medienpool/18855/1011_limitvorinformation.pdf)

3. Je transparentní pro stát, který má pod kontrolou výdajové určení poskytnutých prostředků přímo v regionech, neboť v současném systému praktikovaném v České republice dochází nejen ke směšování různých výdajových položek do jedné kapitoly, ale také k dalšímu přerozdělování ONIV na úrovni krajů.

4. Je transparentní i pro privátní sektor – dlouhodobě deklarované výdaje státu vázané jen na populační vývoj jsou pro učebnicovatelství základní informací při plánování nákladů na delší časové období, zejména u vývoje nových produktů. V případě vydávání učebnic nutí stát privátní sektor k dlouhodobým investicím i tím, že neschvaluje oddělení jednu učebnici, ale schválení podmiňuje vydáním ucelené řady učebnic. Například v případě učebnic pro pětiletý první stupeň je tedy nutné plánovat náklady i práci autorů a redakce na období minimálně sedmi let (postupně vydávání učebnic pro 1. až 5. ročník a nejméně dva předcházející roky koncepční a obecné vývojové práce). Nepochopení tohoto základního modelu dlouhodobé koncepční činnosti firem vede k populistickým rozhodnutím ministrů školství v České republice, kteří snižují či zcela zastavují financování učebnic dokonce i v průběhu běžného kalendářního roku. Stát si v tom případě absurdně vynucuje něco, za co následně odmítá platit.

5. Systém umožňuje transparentně provádět změny, které navazují na jiné zákony, například zákon o DPH. České vlády v posledních letech prudce zvýšily DPH u knih (včetně elektronických), aniž by tuto změnu propojily se zvýšením rozpočtu školám na nákup učebnic.

6. Fungování transparentního a kontinuálního systému bez nesmyslných výdajových výkyvů má samozřejmě zpětně příznivý vliv na vyšší kvalitu a nižší cenu výrobků a služeb, které stát od privátního sektoru nakupuje. Spolu s kvalitou tento systém navíc umožňuje i flexibilitu ve vývoji nových výukových materiálů, která je velmi žádoucí v době dynamického rozvoje využívání rozličných ICT technologií ve vzdělávacím procesu.

Text je redakčně upraven a zkrácen. Plné znění lze nalézt na <http://www.fraus.cz/tiskove-zpravy/>.

Jiří Fraus (1963) je členem představenstva Svazu českých knihkupců a nakladatelů. Nakladatelem učebnic je od roku 1991. Nakladatelství Fraus je členem Evropské asociace nakladatelství učebnic se sídlem v Dánsku.

Družstva v demokracii: jejich role a perspektivy

Ojedinelý workshop „Úloha družstev v podpoře demokracie, zaměstnanosti a malé ekonomiky“ svedl dohromady představitel různých družstevních forem k diskusi o jejich fungování a perspektivách. Workshop vedla autorka článku, která se dlouhodobě zabývá problematikou družstev a sociální ekonomiky.

MAGDALENA HUNČOVÁ

Workshop se konal 25. května v Praze u příležitosti Mezinárodního roku družstev 2012, vyhlášeného 64. Valným shromážděním OSN pod heslem „Družstva znamenají lepší svět“. Uspřádala jej Pražská škola alternativ ve spolupráci s Alternativou zdola, o. i. a Klubem samosprávného lidového podnikání – Českou společností pro zaměstnanou participaci, o. s. Sešlo se téměř osmdesát účastníků, od studentů přes osoby samostatně výdělečně činné a veřejné zaměstnance až po osoby aktivní v družstevnictví a zástupce tisku. Cílem pořadatelů bylo osvětlit, co to družstva vlastně jsou, jaké mají cíle, a také poodhalit klady a zápory současných podmínek pro uplatňování družstevních hodnot a principů v České republice. Pro diskusi byly stanoveny výchozí teze, že „Družstevní hospodaření je vhodným nástrojem pro společensky racionální řešení současných společenských a ekonomických problémů zdola, včetně zaměstnanosti. Družstva jsou školou přímé demokracie a malého hospodaření, zlidšťují trh a politiku. Družstevní hodnoty a principy lze uplatnit i v organizačních odlišných právních formách, kde je vhodné a potřebné uplatnit participaci zaměstnanců a dalších zainteresovaných osob na rozhodování o cílech a prostředcích.“

V dopoledním bloku hovořil Jiří Svoboda z Družstevní asociace ČR o mezinárodních souvislostech družstevnictví a souvisejících zkušenostech s kooperací a zasítování družstev na národní a nadnárodní úrovni. Naďa Johanisová z Masarykovy univerzity v Brně přednášela o zdrojích financování ekonomiky aktivních spolků a společenstev založených k dosahování společenských cílů prostřednictvím družstevního podnikání a o tom, jak finance získávají družstevníci v zahraničí. Karel Rychtář ze Svazu českých a moravských výrobních družstev pak mluvil o zkušenostech s výhodami a nevýhodami družstevních forem podnikání pro zvyšování zaměstnanosti a posilování místní ekonomiky, a také o tom, jak je lze dnes

prakticky začít. Zdeněk Čáp, místopředseda Svazu českých a moravských bytových družstev, rozebral současný legislativní rámec pro činnost družstev a zmínil se o změnách, očekávaných se vstupem nového občanského zákoníku a dalších zákonů v platnost.

V odpoledním bloku se o své zajímavé zkušenosti z praxe podělila Vilma Huspeková, předsedkyně výrobního družstva nevidomých KARKO v Ústí nad Labem (<http://www.karkoul.cz>) – jak a proč družstvo v padesátých letech minulého století vzniklo, jak dnes funguje a s jakými problémy se potýká při

naplňování svého cíle, tedy zajištění obživy handicapovaných osob jejich vlastní aktivitou ve sdružení a prostřednictvím účasti na trhu. Na ni navázal Josef Hon z teplické Arkadie, společnosti pro komplexní péči o zdravotně postižené (<http://www.arkadie.cz>). Arkadie je příkladem organizace, která ač není družstvem, družstevní principy bohatě naplňuje tím, že občanské sdružení založené rodiči mentálně postižených dětí aktivně podporuje jejich vzdělávání a seberealizaci prostřednictvím sítě sdružením založených organizací. Družstva mohou působit i v oblastech, které se nám dnes zdají být netradiční, jako jsou například družstva elektrifikační, dopravní nebo působící v kultuře. Téma uzavřela

Eva Krtková z pražského Družstva lidových akcionářů, které je družstvem svou formou pro nedostatek jiných legálních možností, ale svou podstatou a cíli odpovídá spíše obsahu aktivit vzájemně podpůrných fondů. Ty však naše zákony neznají, ač je to forma ve světě více než obvyklá. Škoda, že se z diskuse museli pro vážné onemocnění omluvit předseda 1. severočeského družstva zdravotně postižených v Děčíně (<http://www.lsdzp.cz>) a předseda vinařského družstva Templářské sklepy Čejkovice (<http://www.templarske-sklepy.cz>). Právě jejich praxe je příkladem situace, kdy ekonomická aktivita družstva s výrazným know how vede k úspěšnému naplnění cílů a ambic svých členů (zajištění zaměstnanosti zdravotně postižených osob ve sdružení v prvním případě a konkurenceschopnosti vlastních členů – produkčních zemědělských družstev i malovýrobců – na trhu v případě druhém).

V bohaté diskusi vystoupili jak zástupci družstevních svazů, tak zájemci o teoretickou stránku problematiky, lidé z družstevní praxe, zájemci o družstevní podnikání (například ve fotovoltaické energetice v rámci venkovské obce) a další. Zbývá dodat, že podobné akce s podobnými tématy mohou následovat i v dalších městech. Zájemce o družstevní problematiku lze odkázat na publikace Magdaleny Hunčové *Ekonomický rozměr občanské společnosti* (Wolters Kluwer ČR, 2010), *Družstva a jejich úloha v tržní ekonomice* (2006) a *Sociální ekonomika a sociální podnik* (2007) – obě vydala Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem –, a také kniha Nadi Johanisové *Kde peníze jsou služebník, nikoliv pánem* (nakladatelství Stehlík, 2008), případně Ladislava Karla Feierabenda *Venkovské družstevnictví do roku 1952* (nakladatelství Stehlík, 2007).

Magdalena Hunčová (1948) je ekonomka a vysokoškolská pedagožka, působila ve veřejném sektoru a na FSE UJEP v Ústí nad Labem.

ODPOSLECH

Lidská práva 2012

Papír snese mnohé, internet ještě více. Proto je plný obskurností, nad nimiž náhodný surfař nestačí valit bulvy. V tomto ohledu vyniká Revue Distance, spolek lidí přesvědčených, že středověk byl ve všech ohledech lepší než současnost. To by mohla být výstřední, leč celkem roztomilá volnočasová aktivita, nebýt toho, že jeden z nich, jistý Roman Joch, se stal poradcem Petra Nečase pro lidská práva. Mezi sobě rovnými se samozřejmě dokáže odvázat více než v úřadě, pohledme tedy, v jakých názorech má náš premiér zálibu: *Protože v rámci trestu stát smí omezit práva zločince, není a priori důvod, proč by nemohl sáhnout i na jeho právo na život. Právo na život je jedním z mnoha přirozených práv. Není jediným. Těžko lze říci, že je rovněž právem nejvyšším. Mnoho lidí si například více cení či cenilo práva na svobodu. Na námitku o možném justičním omylu pak náš nejvyšší lidskoprávník praví: Není správné, aby se počet nevinně popravených v soudních systémech s trestem smrti minimalizoval za každou cenu. (...) Čím více v soudním systému posílíme práva obhajoby a omezíme práva „orgánů činných v trestním řízení“, tedy policie a obžaloby, tím méně nevinných budou soudy odsuzovat – avšak současně tím méně budou odsuzovat i zločince, neboť dokázat jim vinu a odsoudit je bude velice obtížné. Nechtěl bych žít ve společnosti, ve které by devět z deseti vrahů bylo na svobodě. Raději bych žil ve společnosti, ve které jsou na svobodě pouze dva vražedci z deseti – za cenu toho, že na každých 100 vražd by byl odsouzen jeden nevinný. Dále Joch připouští, že by odsouzenec mohl ujít popravě, pokud by stačil konvertovat ke katolictví, a uzavírá: Jsou věci, ve kterých jsou požadavky většiny správné – a mezi ně například patří volání po zavedení trestu smrti v budoucnosti. Těm by se měli odpovědní státníci podvolit. Jsou ale i skutečnosti, ve kterých mohou být požadavky dobově zmatené, demagogy svedené či pomíjivě hysterické většiny neoprávněné – takovými požadavky by mohlo být volání po vyvlastnění neoblíbených menšin, například bohatých či Židů, nebo přímo volání po pogromech vůči určitým skupinám obyvatelstva. Těm by měli odpovědní státníci oponovat za každou cenu – i kdyby tou cenou v mezní situaci bylo střelení do lidí a pokrytí ulic a náměstí našich měst mrtvolami příslušníků rabující lůzy. Jenže: Podmínkou členství v Radě Evropy je zrušení trestu smrti. Žádná evropská země nyní trest smrti nemá. A všechny stejně (a podle mého názoru stejně hloupě) trest smrti odmítají. Domnívám se, že vyloučení naší země z Rady Evropy po zavedení trestu smrti by převážilo to dobro, které by bylo důsledkem jeho zavedení. Ještě že tak.*

j-g

POLEMIKA

Erár versus miliardář, v posledním kole 0 : 1

(Ad: Patrik Eichler: Hejtman ve vězení. KN 12/2012)

Pan Eichler píše: „ČSSD s Rathovým zatčením neztrácí jen pár procent voličských preferencí. Ztrácí zřejmě jediného člověka schopného ideologicky i prakticky zabránit privatizaci českého zdravotnictví. Nejméně jeden miliardář na tuto kořist již čeká.“ Autor v tomto svém vývodu však poněkud zapomněl, že v dané kauze vyšly najevo i důvody Rathova boje proti privatizaci. Šlo o to, aby nemocnice ve svém kraji mohl mít pod dohledem, dosazovat do nich své lidi, vytvářet stranicko-klientelistickou síť (ano, i paní ředitelka kladenské nemocnice Pancová a pan Kott byli/jsou členy ČSSD), a tím manipulovat zakázkami, dodávkami zařízení – to vše ve svůj osobní prospěch, zejména finanční. David Rath tedy dělal něco daleko horšího než ti demonizovaní

miliardáři čekající na kořist. Parazitoval na eráru a přitom se tvářil, že ho hájí; okázale nám vracel třicetikoruny, současně však z našich kapes tahal peníze daleko větší... a přesouval je do své. Nejsem žádným příznivcem privatizace nemocnic, ale miliardář koupivší nemocnici aspoň ví, že jde o jeho majetek, za který je zodpovědný, a že se o něj musí nějak starat, jinak sám prodělá. Bohužel, skutečně je mi to velmi líto, ale státní v tomto souboji se soukromým body nezískalo. Spíš se ukázalo, že jeho největšími nepřáteli nejsou Chrenkové a jim podobní, ale ti, kdo ho z našich daní spravují.

A ještě jedna věc: pan Eichler pracuje v Masarykově demokratické akademii a tuším, že právě z tohoto prostředí se linou nápady toho typu, že je již na čase skoncovat

s demonizací komunistů a začít je vtahovat do struktur, že vlastně jejich politická ostrakizace je jen setrváváním v ideologické zaslepenosti, jakož i neúcta k realitě 22 let po Listopadu. A prý jaképak nebezpečí z nich dnes, po rozpadu bipolárního světa, plyne? Dobře, klidně si Masarykovi demokratičtí akademici tohle sdílejte, ale byl bych rád, kdybyste se koutkem levého oka podívali, kdože vládl a nadále vládne ve Středočeském kraji. Sociální demokracie s podporou KSČM. Takže onen marasmus, který se nám nedávno otevřel a stále otevírá, je společným politickým dílem spolupráce, po které voláte. Nejsme tady jen svědky v malém toho, co by se zanedlouho mohlo zopakovat ve větším?

JIŘÍ TRÁVNÍČEK

Pobijte všechny,
Bůh si je přebere!

Pokračování ze strany 1.

Post Bellum při shromáždění svědectví pamětníků pro digitální archiv Paměť národa.

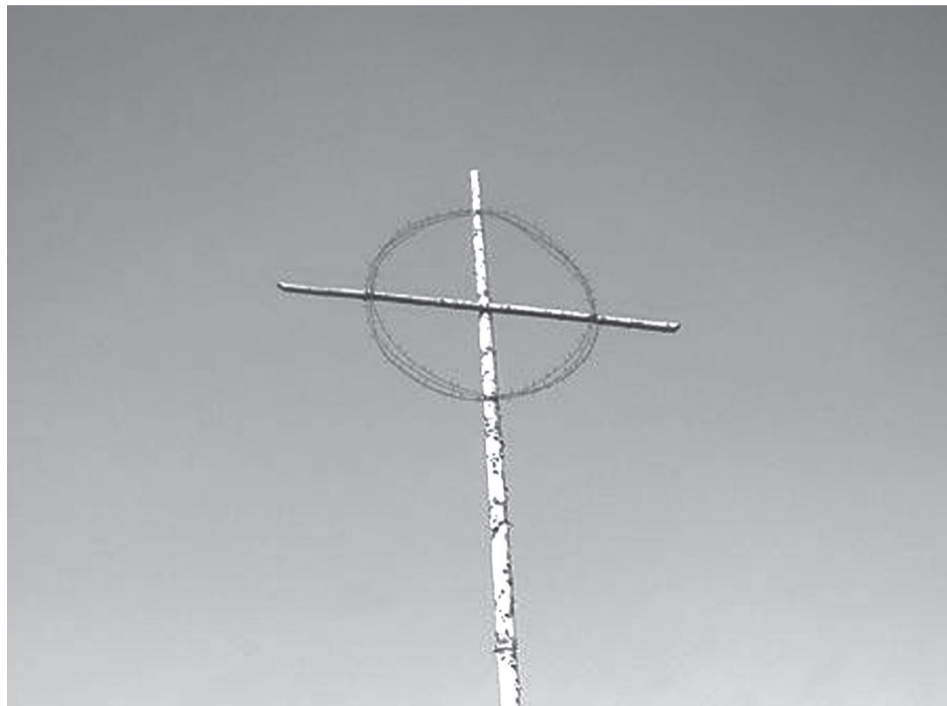
V počátečním stadiu ideu projektu v posledních podpořily různé osobnosti, vedle ředitele Památníku Lidice Milouše Červencela i profesor Tomáš Halík či spisovatel Milan Uhde. Proti se nepostavili ani sami lidičtí občané, jichž se celá realizace dotýká nejosobněji. Všem šlo v podstatě v hrubém obrysu o jedno – prohloubit společenskou povědomí o místě tragédie, přispět ke komplexnějšímu a „lidštějšímu“, neideologizovanému pojetí vnímání jeho symboliky a odkazu. A koneckonců, zatráktivnit ono tragické místo pro mladší publikum, „rozeznít je“. Každý si však pod tím nakonec představoval něco jiného, což se postupně začalo vyjevovat. Narůstající rozpory mezi pohledy lidických občanů a Sonosférou umocnil diplomaticky sporný tah tvůrců, kteří požádali o sponzoring Sudetoněmeckou kancelář (SNK) v Praze, která reprezentuje mimo jiné zájmy těch sudetoněmeckých kruhů, jež se netají kritikou poválečných poměrů v Československu a snahou o jejich revizi. SNK nemohla nepříspět. Do více než třímilionového rozpočtu přidala částku osm tisíc korun a stala se tak jedním z partnerů projektu. Lidičtí se proti přijetí tohoto daru postavili. Tím se celá kauza zpolitizovala a v médiích proběhla vášnivá diskuse o českém nacionalismu, neschopnosti smíření. Jako obvykle. V oné mediální smršti také jako obvykle nezazněly nikde ucelené názory lidických občanů. Zájemcům doporučuji kromě čtení novinových článků navštívit i stránky Lidic (www.lidice.cz).

Umělecké dílo a jeho svoboda

Sonosféra začala připravovat dílo, jehož cílem bylo poskytnout návštěvníkovi Lidic sluchový zážitek zprostředkovaný nejmodernější mobilní technologií při procházce po prázdném území vyhlazené vesnice. Ze svědectví pamětníků vytvořila scenáristka Tereza Semotamová (1983) podklad pro dílo, „audiodrama“, jež je uměleckou fikcí s hlasy herců, nikoli koláží autentických svědectví či archivních záznamů. Zde došlo k prvním kolízím, protože pamětníci nesouhlasili s přílišnou fabulací, a dokonce vnímali pojetí díla jako bagatelizaci života za protektorátu. Tento rozpor se dále prohluboval, až skončil 20. května otevřeným dopisem všem garantům projektu s žádostí o nepovolení prezentace v Památníku Lidice v den 70. výročí tragédie. (Text dopisu je dostupný například na webu Literárek z 6. června jako příloha článku Alexandra Lukeše *Rozeznání zatím nerozeznáno nic.*) Lidičtí chtěli, aby tvůrci projekt doplnili o autentickou vrstvu, dopracovali a uvedli později. Na jejich dřívější připomínky totiž Sonosféra zprvu nereagovala a pak už jen tak, že nic změnit nemůže a že nemá finance. Na stranu lidických občanů se postavil i ředitel Památníku Lidice Milouš Červencel, který projekt zpočátku podporoval. Sonosféra později, po jednání na Ministerstvu kultury, výtkám ustoupila s tím, že projekt přepracuje. Nakonec však kontroverzní dílo v nezměněné podobě uvedla na území Lidic pro uzavřený kruh posluchačů a tak to i veřejně oznámila. Zřejmě potřebovala naplnit podmínky čerpání grantů a sponzorských příspěvků za každou cenu.

Rozeznání – Lidice 2012 vyvolává mezi jiným i otázku svobody tvorby. Umělec musí být ve své tvorbě svobodný, o tom není sporu. Zvláštní situace ovšem nastává, jestliže se umělecké dílo dostává do kontextu, v němž hrají roli i jiné závažné aspekty. Například píeta. Teoreticky je možno si uspořádat na hrobě zavražděného člověka umělecký happening, v němž ztvárním – dle svých představ – to, co v jeho případě vidím. V praxi však narazím na potomky či příbuzné zemřelého, kteří k místu mají emočně hlubší, bolestnější a existenciálnější vazbu. Oni byli do té situace vrženi, neměli volbu, kdežto já volbu mám, a to mne

staví do podřízené role. Tedy pokud chci zůstat slušným člověkem, a ne se proměnit v egoistu a citového hrubiána. Při analýze případu Rozeznání vychází najevo, že tvůrci, vedeni snad dobrým prvotním úmyslem a svým způsobem i šikovně dobově postaveným podnikatelsko-uměleckým záměrem, zjevně přecenili své manažerské a intelektuální schopnosti. Neuvědomili si, s čím se dostávají do kontaktu: S energií a symbolikou, která je spjata s největším a nejhrůznějším konfliktem ve světo-

Kříž nad hroby lidických mužů. Foto www.cirkev.wordpress.com

vých dějinách, a tím i s traumatem obětí tohoto konfliktu, mezi něž je nutno lidické počítat. Tomuto traumatu, jež sídlí hluboko v duši, se nevyhne ani několik následujících generací potomků. Intelektuální vize na tom nic nezmění. K její realizaci je potřeba ještě určitá zkušenost a zralost.

Prostoduchost a ignorance

Říkám si kolikrát, jakou pokoru (a současně odvahu) by měl mít umělec, který se pouští třeba do románu o Ježíši, přičemž ten je už dva tisíce let mrtvě. A v případě Lidic jsou ještě živi účastníci!

Na pietním místě, na pohřebišti, prostě nelze jednoduše uskutečnit absolutně svobodné dílo, jak je chápe dnešní umělecký individualismus. Zde nelze překročit kontext, tedy mrtvé ani živé, kteří jsou s tím místem spjata. Svoboda činu tu jde ruku v ruce se službou, která vyžaduje značnou empatii. O ní evidentně tvůrci nemají ponětí. Jak jinak si vysvětlit prostoduchá slova Terezy Semotamové? „Lidičtí (...) kritizují bagatelizování válečného života na vsi. Oponují, že období druhé světové války bylo dobou plnou strachu. Vytykají rovněž používání idyllické scénické hudby. V textu jsem v žádném případě nechtěla relativizovat druhou světovou válku či zlehčovat zločiny nacistického režimu a už vůbec nebylo mým cílem v dramatu občany někdejších Lidic zesměšňovat či zostuzovat. Souhlasím s tím, že v Lidicích je třeba zachovat pietu. O tu jsem se v textu, který jsem psala s nejlepšími vědomím a svědomím, snažila. Druhou světovou válku jsem nezažila. Jsem však přesvědčena, že člověk žije v určité době, která jeho život ovlivňuje, ale přesto se nadále vaří, pere, uklízí, děti si hrají a zlobí, mladí se chtějí brát a žít naplno právě válce navzdory, právě bez ohledu na vnější světové dění. Svůj text jsem chápala jako netradičně uchopený materiál k zamyšlení nad tím, co se v Lidicích následně stalo a co by se mohlo opakovat.“

Esencí sebestředného a necitlivého vidění situace je text Adama Drdy v Revolver Revue (14. května 2012), který v souvislosti s odmítnutím daru od SNK píše: „Představitelům Lidic se jednoduše nelíbí Rozeznání jako takové, vadí jim, že nerespektuje dosavadní zatřetí pojmání tragédie a že si žádá uměleckou

svobodu. Přesně to vyjádřila starostka obce Veronika Kellerová v rozhovoru pro Český rozhlas: *Občané Lidic jsou přesvědčeni, že v té podobě, která jim byla prezentována (...) sdružením Sonosféra, se v žádném případě na pietní území nehodí. Ono totiž vůbec nezobrazuje tu tragédii, která se v Lidicích stala. Ty texty jsou skutečně vymyšlené, vkládány do úst lidem, kteří možná žili, a rozhodně nezobrazují reálný život naší obce. (...) A my si právě myslíme, že taková umělecká volnost*

na pietní území nepatří. – Čili je to tak, jako se ‚sudetáčkou‘ kartou vždycky – vytahuje se zákeřně, když se to zrovna hodí, a to vůbec lidickým (...) neslouží ke cti. Likvidují nebo přinejmenším haní a ztěžují na poslední chvíli několikaletou práci lidí, kteří si Lidice sami našli a pokusili se udělat něco pro to, aby se tamní tragédie zpřítomnila i generaci těch, pro něž je druhá světová válka dávná minulost. Že jejich novátorskému pojetí nerozumí ti starší, to se stává, ale bylo by přinejmenším slušné nechat Sonosféru projekt dokončit a veřejně prezentovat, což z podstaty věci nelze udělat jinde než právě v Lidicích.“ – Takže závěr: Nakonec na hrobech mají tančit ti, kteří „si je našli“, a to i proti vůli těch, jimž ty hroby do života patří bytostně. Větší intelektuální veletoch a citovou hrubost si lze stěžovat představit.

Smíření na povel

Tomáš Halík napsal do posudku na záměr projektu Rozeznání slova: „Věřím, že připomenutí života ve starých Lidicích může přispět k uzdravení jedné bolestné jizvy naší národní minulosti. Lidice se jako symbol vepsaly po válce do svědomí a paměti světa. Pro mou generaci se však slovo Lidice spojilo ale také s desetiletými politického zneužívání této tragédie, roznecováním nacionálních vášní a národností nenávistí, které bohužel neskončilo s dobou totality. Věřím, že pietně umělecky ztvárněná vzpomínka na život ve starých Lidicích může hlouběji zavazovat dnešní generaci, aby stála na straně života proti jakémukoliv násilí, politické, národnostní či rasové nenávisti a bezpráví.“ – Hezká slova, jež však při pečlivějším rozmyšlení vyjevují spíše manipulativní myšlení pisatele než podstatu věci. Za prvé, tu jizvu nelze uzdravit, protože nikdo nevrátí život zavražděným. Ta jizva se dostane pod nános dějin a přestane bezprostředně bolet ty, kteří se jí vzdálí v čase. Jako u všech dějinných tragédií.

Lidice jsou symbolem hrůzného podstaty nacionalismu a komunisté, kteří se stylizovali do role jediných vítězů nad nacismem (v tom tkví jejich velký hřích, protože vytěsnilí ostatní složky odboje), postupovali zcela v duchu této logiky, s patričním dobovým a svým vlastním patosem. Halíkova potíž tkví jednak v tom, že není ochoten jim přiznat jejich podíl na vítězství nad nacismem a s vaničkou vylévá dítě,

svůj niterný vlastní vztah k Lidicím. A navíc, nerozlišuje hlubinnou lidskou povahu lidického symbolu. Vidí jej pouze účelově – projektu je jej jako místo nějakého všeobjímajícího česko-(sudeto)německého smíření. Jenže, Lidice nejsou v prvním plánu místem smíření, Lidice jsou především mementem. Symbolem hrůzného nelidskosti. Symbolem lidské bolesti, která ještě trvá. Symbolem smíření by snad mohla být místa, kde k nějakému skutečnému smíření došlo. Lidice jsou nepochybně výzvou k práci na smíření, na budoucnosti, ale to je jiná písnička, která vyžaduje citlivější přístup, než jaký předvedl pan profesor v dalším dějství.

V Lidicích žijí lidé, kteří mají z povahy věci absolutní právo rozhodovat o tom, jak bude s místem jejich tragédie naloženo. Jejich právo je odvozeno od břemene, od traumatu, které na ně osud uložil. To se nedá vyřešit intelektuální radou či veřejnou výčitkou, jak to učinil Tomáš Halík 5. května v MF DNES: „... tlak na urážlivé vracení daru SNK je projevem nepochopěného smyslu celého projektu a podřívá úmysl učinit z Lidic místo smíření, a nikoli dalšího potencionální nacionální nenávisti.“ Je zarážející, že tato slova pronesl kněz a ještě k tomu svého času praktikující psycholog. Zdá se, že problematika psychoterapie a psychologie traumatu jsou mu po letech zcela cizí. Novinářka Marcela Jurková si na webu iHNed (10. května 2012) všimla v článku *Obyvatelé Lidic si stěžují na umělecký projekt, podle nich tragédie zlehčuje, že Lidičtí jsou kritičtí ke všem novinkám, které se jich týkají. Ale vždyť to je tak pochopitelné! Trauma je hlubinná záležitost, jež je původcem neobčejné citlivosti na témata s ním spojená.*

Smíření jde ruku v ruce s odpuštěním. Ale to je tak těžké v případě hrůz, jako je ta lidická! Kdo z nás je schopen posoudit, jaké síly je třeba k odpuštění tam, kde ti někdo zabije muže a vyvrve plačící dítě z náruče a následně ho zplynuje? Pokud bude žít poslední pamětník oné hrůzy, tak jeho city jsou prvním a posledním měřítkem.

České moudro nakonec

Pavel Kosatík, původní profesí právník, nyní uznávaný autor životopisů a kritik českých stereotypů, se v mediální vlně rovněž nechal slyšet. V rozhlasovém pořadu na vlnách Českého rozhlasu *7 Jak to vidí Pavel Kosatík* 31. května redaktorce Zítě Senkové řekl (upravený přepis): „Já si myslím, že Lidice, paní Senková, jsou stejně tak vaše i moje, pokud jsme tedy ochotni tuto tradici do sebe pojmout, a to myslím, že jsme. Oni mně tím vlastně udělali ostudu před Němci, když se zachovali takhle blbě ve věci toho daru. A mně to na nich vadí. Já si myslím, že na to nemají právo a že bychom se měli bránit proti lidem, a teď to řeknu obecně, kteří se prostě tak trošičku zmocní nějaké tradice a začnou si z ní dělat svůj vlastní byteček. Já rozumím asi částí jejich pohnutek, vím, že mnozí z těchto lidí k tomu mají citový vztah na základě toho, že jejich předkové tam žili a byli tam zavražděni, ale ať se na mě nikdo nezlobí, po tak dlouhé době to nezakládá právo, znova říkám, zacházet s tím takovýmto majetnickým způsobem, že prostě já rozhoduju o tom, co se tady smí a nikdo jiný do toho.“ – Co dodat, jen tesat do kamene a snad bychom se měli taky začít stydět... Naštěstí německý prezident Gauck předal 8. června českému prezidentovi poselství, v němž mimo jiné praví: „Chtěl bych ujistit vás i český národ, že bolest nad oběťmi sdílíme a že soucítíme s přeživšími, z nichž někteří ještě jsou mezi námi. (...) Myšlenka na opovrženímhodné teroristické činy z Lidic a Ležáků mne naplňuje hlubokým zármutkem a studem. Německo je si vědomo své historické odpovědnosti...“ – Myslím, že v Lidicích prezidenta Gaucka – přestože je Němec – rádi kdykoli uvítají a on se na oplátku na ně nebude zlobit, že odmítli ten dar. Protože je formát.

Kafkovské „štěstí“ se vykupuje ztrátou

Kumpfmüllerův román *Nádhera života* (*Herrlichkeit des Lebens*) precizně zpracovává Kafkův milostný příběh, kafkovskou rozporuplnost ale nezachycuje.

ROMAN KOPŘIVA

„Tisíckrát jsem se v radosti svého srdce smál lidem, kteří si namlouvají, že vznešený duch nemůže vědět, jak se připravuje zelenina. Diotima dovedla v pravý čas bez jakéhokoli zaváhání mluvit o domácím ohni a zajisté není nic ušlechtilějšího než ušlechtilá dívka, jež se stará o všelikhá dobrodiní plamene a, podobně jako příroda, připravuje pokrm oblažující srdce.“ S obdivem Hyperiona k Diotimě v Hölderlinově románu ze sklonku 18. věku si nezadá obdiv Franze Kafky k Doře Diamantové, jeho poslední životní lásce. Když ji vidí kuchat ryby k večeři, neodpustí si poznámku: „tak jemné ruce... a tak krvavou práci musejí dělat.“

Příběh spisovatele a kuchařky z prázdninové kolonie pro židovské děti v (Graal)-Müritz u Baltu se stal námětem milostného románu Michaela Kumpfmüllera. Autor jej v květnu představil v Praze během Noci literatury (na Písečném ostrově na Vltavě; někde tam se Kafka i koupal a ohlas toho najdeme také v knížce) a na veletrhu Svět knihy. Mezitím však také v Literární kavárně knihkupectví Academia v Brně.

Kumpfmüller si jako motto zvolil citát z Kafkových Deníků: „Lze si docela dobře představit, že nádhera života se rozprostírá kolem každého člověka a vždy v celé své plnosti, ale zastřeně, v hlubíně, neviditelná, velmi vzdálená. Ale spočívá tam, nikoli nepřátelská, nikoli vzpurná, nikoli hluchá. Zavoláš-li ji pravým slovem, pravým jménem, potom přijde. To je podstatou čarování, které netvoří, nýbrž volá.“ (překlad R. K.) Autor jako germanista a historik minuciózně a s akribií skládá mozaiku z kamínků dosavadního bádání (dovolává se

i autorit v oboru) a evokuje minulost natolik umně, že švy není vidět. Je to velmi kultivovaná četba o tom, jak se původně plážová známost proměňuje až v amor fati a doprovázení ke smrti. V sen o obyčejném lidském štěstí, zdraví, manželství a dětech, doprovázeném humornými momenty a anekdotami. Je tu petrolejka, co přes Franzovy komplimenty nechce hořet a poslechne teprve v jeho nepřítomnosti Doru. Pláčící holčička, která ztratila panenku a pro niž autor „dostává“ dopisy od panenky z cesty až do Afriky. (Udělá tam štěstí s princem, a proto se už nemůže vrátit.) Dospělí sní zato o Palestině, kde si otevřou restauraci, Dora bude vařit a Kafka dělat číšníka. Vrací se řeč o literatuře a povídkách, které „doktor“ či „Franz“ píše a kterým Dora příliš nerozumí nebo ani

rozumět nechce. Povídka *Jedna malá žena* připomíná, možná ano, možná ne, jednu z jejích berlínských bytých, *Doupě* a *Zpěvačka Josefína* předjímají syčením, pípáním a pískáním už velmi neodbytně nemožnost mluvit následkem pokročilé tuberkulózy hrtanu.

Stěžejní otázku klade však nejen překlad titulu, nýbrž titul sám. Německé slovo *Herrlichkeit* je „an sich“ plné až k biblické „slávě“ (kabod, doxa, gloria), a i když tahle dimenze není přímo akcentována ani v Denících, jaksi „zastřené“ tu jistá emfáze je. Ta však v sekularizované češtině, a bohužel i v Kumpfmüllerově pohledu (nádherný výhled, nádherné počasí), spíše schází. Takový Hölderlinův hrdina zná ještě nádheru s příchutí slávy, a to navíc děsivou (schröckende *Herrlichkeit*). Musíme se ptát, zda nám

autor při demytologizaci jistých kafkovských legend a kafkáren přeče jen jakoby Dořinými očima neodpírá či velmi silně nezastírá kromě prvního aspektu, tedy plnosti života, i jeho uvědomovanou rozpornost. Z anekdoty o holčičce se sice nakonec dovozuje poučení, že štěstí se vykupuje ztrátou, eo ipso Dořino štěstí Kafkovou předchodí nemocí, bez níž by se byl už oženil a ji nepotkal: „Je tedy dobré, že tuberkulóza vypukla, nebo spíše ne?“ Je to však jediné místo. V tomto komorním, až zprivatizovaném příběhu nemá vůbec místo polyperspektivnost a jinak děsivost Kafkových antinomií. Jako když Kafka v bolestech prosí přítele Roberta Klopstocka, studenta medicíny: „Zabijte mě, jinak budete vrahem (Töten Sie mich, sonst sind Sie ein Mörder).“ Nebo kdyby se dostal ke slovu i v románu zmiňovaný spisovatel Ernst Weiß, Kafkův přítel, mluvil by o přítelově démonickém založení, které ho nutilo přísávat se k věcem tohoto světa a jeho „hořkosladkým krásám“ (bittersüße *Herrlichkeiten*). Kdo volá „*Herrlichkeit des Lebens*“ správným jménem? Protagonisté? Přatelé a současníci? Taktizující autor? Nebo nakonec masový čtenář?

Michael Kumpfmüller: Die Herrlichkeit des Lebens. Roman. Kiepenheuer & Witsch, Köln 2011.

Michael Kumpfmüller: Nádhera života. Přeložila Věra Koubová. Mladá fronta, Praha 2012.

Roman Kopřiva (1964) působí jako germanista na Masarykově univerzitě a je vědeckým spolupracovníkem Rakouské knihovny při MZK v Brně.

Michael Kumpfmüller s Arnoštem Goldflamem na pražském veletrhu Svět knihy 2012. Foto Roman Kopřiva

Osmá navštívenka z Ameriky

Poslední ze série krátkých reflexí od našeho spolupracovníka, který strávil několik měsíců v USA na výzkumné stáži.

RADIM ŠÍP

Nekonečný prostor byl vždy známkou americké svobody. Potměšile se však stává její zhoubou. Právě v takovém prostoru se totiž velice snadno konstruuje provincionalismus „pravého Američana“. Film *Bezstarostná jízda* ukazuje obě jeho podoby. Na jedné straně „nezávislí“ hippies a na straně druhé chlapáci, kteří brání svůj domov před nebezpečím. Titánské individuum a jistota domácího bezpečí jsou pouze dvě strany jedné příliš romantické touhy.

Jednoho dne jsem se rozhodl jet za svým přítelem do Saint Louis. Stál jsem na zastávce a mrzнул. Lidé v Americe jsou zvyklí navzájem si pomáhat. Neznámý starší muž Jack a mladá dívka Moriah mě pozvali do auta, abych se ohřál. Ptal jsem se jich, jak to zde s autobusy vlastně funguje – měl jsem jisté pochybnosti. Místo odpovědi vzala Moriah telefon a zavolala svému snoubenci. Z hovoru jsem pochopil, že včerejší večerní autobus vůbec nepřišel – ten dnešní měl již hodinu zpoždění. Snoubenec za okamžik volal zpět se zprávami z centrály. Autobus přijede až za pět hodin. Lidé v Americe si skutečně pomáhají, protože v jistých situacích jsou ti druzí naprosto bezradní. Jack se rozhodl nás odvézt na půl cesty. Tam nás naložil Moriahin snoubenec. Chtěli mě původně vzít do jejich městečka, odkud bych mohl pokračovat vlakem, ale nakonec se rozhodli, že si

sedmdesát mil zajedou a něco si v Saint Louis nakoupí. „To je vcelku normální,“ tvrdili. Když jsem vystupoval z jejich auta, byl jsem dojatý a vděčný.

Ale i tahle obdivuhodná tvář Ameriky může mást. Jsou chvíle, kdy jednotlivce druhému člověku prostě pomoci nedokáže. Občas jsem měl pocit, že se Amerika po kouscích rozpojuje. Jednoho dne zastavilo na malém parkovišti patřícím Deweyho centru malé auto. Vysoukala se z něho velice stará dáma a vešla dovnitř. Byla to jedna z prvních pracovnic Centra. Její bývalé kolegyně jí ukazovaly novinky, uvařily jí kafe, povídaly si s ní. Návštěvnice byla šťastná – v této budově nechala největší část svého života. Zjevně se jí nechtělo zpět domů, ale cosi nebylo v pořádku a ona byla nucena se rozloučit. Když nastupovala do prázdného auta, byl její třes tak silný, že jí jedna z kolegyně musela pomoci. Poznal jsem to – stařecký Parkinson, tak se kdysi třásla moje babička. Auto se trhavě rozjelo, a než zmizelo z dohledu, několikrát vykrojilo oblouk do protisměru. *No Country for Old Man*.

Přes skla svých oken a soukromí plechových stěn nás auto nechává v bláhové naději, že právě dosahujeme svobody. Živí v nás největší prelud moderního myšlení – že člověk je svobodný, když je na všech ostatních nezávislý. Díky autům mohou Američané dál propadat naivní představě chlapáckého individua původních kovbojů. Jenže auto není kůň. Zatímco

koně nakrmíte trávou, pro spletitou síť automobilové dopravy, která každou setinu sekundy šněruje onen „nekonečný“ prostor, musíte zajistit palivo. Zastavte přísun ropy a svoboda lidí v Americe se velice rychle rozpadne. Američané to tuší, jsou nervózní, a jsou proto podvědomě připraveni „bránit své zájmy“ po celém světě. Stačí jen najít nepřitele.

Za takové situace už mají velice jednoduchou práci desítky a desítky televizních kanálů, jimž kraluje Fox News. Ty produkují představu generálního nebezpečí a Američané žijí v podvědomém permanentním přesvědčení, že se něčemu musí bránit. *The true American way of life* – to je zaklínadlo, jímž se snadno bojuje proti „teroristům“, „socialistům“, „recidivistům“, „environmentalistům“, „NGO-istům“. (Neměli bychom zapomínat, že Václav Klaus a jeho suita jsou v porovnání s lidmi, kteří roztácejí paranoidní orgie strachu v Americe, naprostí amatéři.) Když takto rozpolcenou a vyděšenou společnost chce některý z politiků přečes jen spojit, nezbude mu nic jiného než opět poukázat na nějakého nepřitele. Obama svůj letošní rétoricky skvělý projev o stavu Unie začal zmínkami o „úspěších“ v Iráku a Afghánistánu.

Jednou se na chodbě Southern Illinois University jeden z doktorských studentů zeptal našeho vyučujícího, co říká na nedávný projev, v němž se jeden z republikánských kandidátů na prezidenta – Rick Santorum – zaklínal

americkou Ústavou. „V jednom dopise z roku 1916 psal Dewey, že čím hloupější a nic neříkající projev, tím se častěji ohání Ústavou. Patrně je to velice stará americká nemoc,“ odvětil. Při večeři na rozloučenou jsem se onoho vyučujícího zeptal, zda mají Američané dostatek odvahy začít o Ústavě uvažovat jako o textu, který po více jak dvou stech letech zastarává stále rychleji. Položil vidličku a nůž, podíval se na mě a tiše pronesl: „Obávám se, že ne.“ Americký provincionalismus zahrňuje rétorikou primitivního individualismu, ten evropský zase etnickou a nacionální výlučností. V Evropě nevybudujeme silnou a fungující Evropskou unii, pokud se nenaučíme od Američanů, jak budovat politiku odspodu, pokud zůstaneme u své aristokratické představy demokracie. Američané nevybudují fungující federální stát, pokud se nezbaví laciné představy, že sociální ohleduplnost je to samé jako sovětský socialismus.

Rádi řídíme auta, rádi se vozíme v jejich soukromí. Jakmile jsme začali šlapat na plyn, přestali jsme myslet svobodně. Připadáme si jako Billy a Wyatt z *Easy Rider* – svobodní, volně plující po krajině, bez závazků. Ale vůbec si nepřipouštíme, že tím pomáháme utvářet ty, kteří nás jednou zastřelí. Absolutní volnost je jen druhá strana absolutního bezpečí. Ty dvě tety se navzájem potřebují.

Radim Šíp (1975) je vysokoškolský pedagog.

Nejen prostý pěvec

Před sto lety zemřel Josef Václav Sládek (1845–1912), který navzdory pohnutým životním osudům proslul jako básník optimismu a harmonie.

PETR MOTÝL

Josef Václav Sládek, který zemřel 28. června 1912, je z generace ruchovců a lumírovců v současnosti určitě básníkem nejnámějším a nejčtenějším – díky svým veršům pro děti. Ty jsou vydávány i v jedenadvacátém století, v roce 2010 vyšel výběr *Děťátko*, předtím v roce 2004 *Básničky z chaloupky, lesa a louky*, v roce 2003 *Až se jaro vrátí a Dětem*. Josef Václav Sládek je zastoupen také v řadě antologií básní pro děti a nechybí ani v učebnicích pro první stupeň základní školy.

*Znám křišťálovou studánku,
kde nejhlubší je les,
tam roste tmavé kapradí
a vůkol rudý vřes.*

*Tam ptáci, laně chodí pít
pod javorový kmen,
ti ptáci za dne bílého,
ty laně v noci jen.*

*Když usnou lesy hluboké
a kolem ticho jest
a nebesa i studánka
jsou plny zlatých hvězd.*

J. V. Sládek. Archiv KN

I přes tradovaný ironický a parodický vztah k tomuto textu znaly alespoň jeho první sloku miliony lidí z paměti a ještě dnes ji znají určitě statisíce. A většinu z nich ta báseň v dětství svým kouzlem zasáhla. Kromě této nejnámější básně žijí dodnes i další Sládkovy verše určené těm nejmenším. A nebýt Sládky, neměl by na koho navazovat druhý velký český klasik básní pro děti – František Hrubín.

U jiné, mnohonásobně užší skupiny čtenářů byl Josef Václav Sládek vyňat ze skupiny nečtených a nezajímavých klasiků jako zpracovatel indiánských témat. Na indiány se v České republice dlouho věřilo a přísahal o Josef Václav Sládek je nejen prvním českým překladatelem Eposu o Hiawathě, ale také autorem vlastních básní na indiánské téma:

*... Na hrob, bratře, dám
borový ti kmen,
aby běloch nezhanobil
zejtra už tvůj sen ...*

„V Americe prošel tvrdou a trpkou školou života. Nějaký čas pobyl v Chicagu, žil se jako venkovský učitel ve státě Wisconsinu, překládal Longfellowa a lovil zvěř u jezera Michiganského u farmáře Nechuty-Trávníčka (Hánka) a bezmeznému strádání vydal se, když sám a sám obrátil se k jihu. Po celé dlouhé týdny bloudil přeriemi Texaskými a našel konečně útulek u polského kněze v San

Antoniu, kde pak zastával místo kostelníka, varhaníka i učitele polských dětí. Nakonec se stal redaktorem v St. Louisu a později v Chicagu...“ píše Sládkův životopisec a jeho mladší přítel Antonín Klášterský.

Podrobnější a modernější životopisná monografie bohužel neexistuje, nicméně z toho, co bylo o Sládkovi publikováno, vyplývá, že byl velmi přátelský a otevřený a že k jeho přátelům patřil jak starší Jan Neruda, tak jeho zdánlivě protikladní generační druhové – jak „národovec“ Svatopluk Čech, tak „světoběžníci“ Jaroslav Vrchlický a Julius Zeyer.

Sládkovo básnické dílo na rozdíl od zmíněných autorů nedávno vyšlo v kompletní podobě, jeho rozsah to totiž umožňuje. Zda se dostalo k současným čtenářům, to je otázka. Snad alespoň k některým, vždyť je poměrně srozumitelné – ve značné části své původní básnické tvorby vychází Josef Václav Sládek z tradice české lidové písně. Navazuje na Čelakovského, Erbena a Hála a pro devatenácté století tuto tradici dovršuje a uzavírá – na přelomu století dalšího nastává doba „nových básnických směrů“ a v díle dalších generací ohlasy písní českých už budou básnickými sbírkami jen probleskovat. Přímý vliv mělo Sládkovo dílo na tvorbu Jaroslava Seiferta, dál v čase lze mluvit spíše už jen o zprostředkování. Nicméně kdo Sládku četl, snadno ozvy jeho básní, byť třeba nevědomé, uslyší i u současných básníků (Petr Borkovec, Martin Stöhr).

Josef Václav Sládek ale nebyl jakýmsi naivním pěvcem českého venkova, který co skřivánek idylicky švitoří nad rodnou hroudu. V jeho poezii jsou i jiné nápěvy:

PAN HRABĚ

*Pan hrabě dvě má velkých psů
a chodí s nimi do lesů;
když večer chodí z doubravy,
on v hájovně se zastaví.*

*To das ví, co tam dělají,
tam žádné laňky nemají,
pan hrabě a ti psové dva:
ta holka hajných ta je má!*

*Pan hrabě vešel do chatky,
dva psi stěkají před vrátky:
je půlnoc rosou zavlhlá
a krev mi k srdci zatáhla.*

*V té noci tisknu prokleté
svou pušku místo děvčete:
já střelím k ránu ty dva psy
a potom pana hraběte.*

„Prostý pěvec“ Josef Václav Sládek také přeložil do češtiny téměř kompletní – a jistě nikoliv prosté – dramatické dílo Williama Shakespeara (33 divadelních her z 36 či 37 Shakespeareovi přisuzovaných). Ty překlady lze dodnes dobře číst a svým duchem jsou stále svěží. Shakespeareových překladatelů bylo a je řada, ale jediným velkým českým básníkem, který se překladům Shakespeareových her věnoval systematicky, byl Josef Václav Sládek. Když překládá básník básníka, nemusí tento fakt sám o sobě zaručovat úspěch, v případě Sládky a Shakespeara tomu tak ale nepochybně bylo. Sládkův Shakespeare není dobovou záležitostí, která rychle zestárne, ač ve své době byl význam těchto překladů dozajista veliký. Sládkův Shakespeare je veliké básnické dílo. Postavené nikoliv na vodě,

ale na povědomí o tehdejší shakespeareologii a podložené hlubokou znalostí jazyka – Sládek nebyl polylingvní génius jako jeho přítel Vrchlický, nicméně kromě samozřejmé němčiny uměl francouzsky, ovládal i základy španělštiny a při pobytu v USA se intenzivně věnoval prohloubení svých znalostí angličtiny, kterou pak také léta učil na střední škole a napsal i učebnici tohoto jazyka. Sládek Shakespeara ovšem poněkud zjemnil – to ale na sklonku 19. století dělal každý jeho překladatel, drsné renesanční žerty by byly na tehdejších „národních jevištích“ nepřijatelné. Kdo ale dokázal po Sládkovi překládat takto nezapomenutelně:

*„Být či nebýt – ta jest otázka: –
víc důstojno-li ducha trpěti
od střel a praků a zlého osudu,
nebo ozbrojit se proti moři běd
a ukončit je vzpourou. – Umřít – spát; –
nic víc; – ...“*

Ač Josef Václav Sládek těžce prožíval smrt své první ženy, která zemřela při porodu i s dítětem, a ač je toto téma v jeho poezii přítomné až do posledních sbírek, v osobním životě nebyl nikdy tím, kdo by si na něco stěžoval – ani na nervovou chorobu, která ho trápila od mládí a způsobovala mu těžké bolesti. Podle dochovaných svědectví byl vždy laskavý a přátelský, byl mnohým oporou a měl schopnost harmonizovat vztahy mezi lidmi. Což neznamenalo, že by si neuměl stát za svým, jako dlouholetý šéfredaktor a mluvčí časopisu Lumír vedl literární polemiky jak s generační a protikladně vyhraněnou Osvětou, tak s mladším pokolením, které lumírovskou poetiku považovalo za překonanou. Literární spory ale nebral, na rozdíl od mnohých svých vrstevníků, jako osobní útoky, ale s nadhledem, jako nutnou součást literárního dění. Jedním z důvodů, proč tomu tak bylo, se jeví být to, že až do smrti zůstal pevně spjatý s rodným venkovem, z něhož čerpal sílu a kam pravidelně z Prahy jezdil – nikdy ne-

Ilustrace Mikoláše Alše k Selským písním. Repro www.ochranapudy.cz

považoval svět umění za ten jediný existující. A samotářství básníka v rodném Zbirohu na konci jeho života mělo jediný důvod – závažné zdravotní problémy.

Josef Václav Sládek je pohřben na Slavíně a postát s tichou vzpomínkou u jeho hrobu tak vlastně není možné. Slavín je monument s mnoha cedulkami. Ale snad je to případně a správně – nesobecký člověk, vždy ochotný pomoci, jakým Josef Václav Sládek byl, by nejspíše nechtěl, aby modlitba za zemřelého směřovala jen k němu samotnému.

*Petr Motýl (1964) je básník, překladatel,
literární a výtvarný kritik.*

POEZIE

MIROSLAV
MICHÁLEK

BÁSNIČKÁ

*Na srdci bol
Na papíře blábol*

PREVENČE

*Při setkání s idiotem
nejlépe se chránit plotem
Má to ovšem jednu vadu
chod' te s plotem po úradu!*

INTELEKTUÁL A KRASAVICE

*Beckett Musil Kafka
Vy jste slečno kravka
To že tyhle nečtete
A navíc – že mě nechcete*

JEŽKOVO VYZNÁNÍ V ABSOLUTNÍM RÝMU

*Mám k tobě vztah milostný
z lásky bych ti myl ostny*

OMLUVENKA

*Mnohokrát pan policajt
řekl by vám „it's all right“
neučil se ale řeči
proto mlátí proto ječí*

BÁSEŇ POD PSA

*Máme doma tři psy
požirají čipsy
že je živ
a že je zdráv
každý štěká
haf haf haf!*

UČITELŮV ODKAZ

*Jeden láma z Tibetu
zkoumal co se hýbe tu
potom zpíval božské „óm“
odjel pryč a já jsem v tom*

CHROUSTÁNÍ

*Řekl chroustu chroust
dal bych si pár soust
Pak za těmi chlapíky
zbyly jenom řapíky*

DVOJÍ POZVÁNÍ

*Tvářím se jak platonik
zvu tě zase na tonik
uvnitř mě však velmi láká
pozvat si tě na panáka*

POUČENÍ ZE ŽIVOTA SALVADORA DALÍHO

*Byl jeden Salvador Dalí
ten býval v dětství malý
že si však dával pořádný talíř
vyrostl z Dalíka veliký malíř*

Miroslav Michálek (1954, Hodonín) je vzděláním ekonom, působí v občanském sdružení pro podporu nejen nevidomých Okamžik. Vydal básnické sbírky *Naprostá ztráta soudnosti* (1999), *Ten můj anděl poněkud se zarděl* (2001), *O ničem a o všem* (2007) a další. Osobní zkušenosti nevidomého zpracoval v knihách *Nevidáno a Zavřené oči*.

Zevrubná zpráva o tragice slov

Předčasně uzavřené dílo Jiřího Pištory je nejen svědectvím o své době, ale má co říci také současnému čtenáři.

TOMÁŠ LOTOCKI

Hned v několika rovinách můžeme zpytovat knihu *Básně a brundibásně*, kterou na sklonku minulého roku vydalo nakladatelství Host. Ústředně je tu významný vydavatelský počin, sestávající prakticky z kompletního básnického odkazu Jiřího Pištory (1932–1970), tvůrce na první pohled nepřehlédnutelného, přece však na dlouhá léta polozapomenutého, respektive normalizační mocí zcela zapuzeného a „polistopadovou spravedlností“, na rozdíl od mnoha jiných umlčených či vymazaných, rehabilitovaného s mnohem menšími fanfárami. A přece odkaz tvůrce promlouvá a zájem o jeho slovo – zdá se – dokonce roste. Jak píše Jiří Gruša v doslovu, stvrzoval Pištora onu „svatou trojici dobrého psaní“, neboť „pěstoval soulad mezi jménem a významem a pojmenovatelem“. A opět citujeme Grušu: „Aby však fungovala, musí do čtveřice, musí mít možnost oslovit publikum.“ Čím tedy Jiří Pištora ono publikum oslovuje dnes, v čase, kdy se slovo může šířit víceméně svobodně a problémem není ani tak ostrost jeho zvuku, jako spíše vosk v našich uších? Kauzalita umělcova přežití je neúprosná a platí to i pro slovo básnické: čas a prostor-slovo-příběh-mýtus. Časy se ovšem mění. Ve starém umění nebylo podpisu

Jiří Gruša, přítel z nejbližších, jeden z těch mála statečných, zvedajících pochodně, uvržené do bažin zdánlivě věčného zapomnění. U vědomí toho, že Grušov doslov je vydán až posmrtně a že hned po něm v knize nalézáme přepis Pištory dopisu na rozloučenou a Grušovy řeči nad rakví přítele, se nemůžeme ubránit až jakémusi metafyzickému strnutí. Tedy dovršení přímo antického dramatu a tato kniha jako součást oné aristotelovské katarze? Možná, ale na druhou stranu nemám příliš rád to „hraní si na schovávanou antiky“, a pokud se výše říká, že sama Pištory poezie není onou Věcí Makropulos, netvrdím přitom, že si jí nezaslouží být.

Opovědnost za svět

Vraťme se proto na počátek, tedy k živému slovu živého autora. Opět se však nabízí několik úhlů pohledu – Pištora solitér, ryzí básník, svádějící často vysilující boj o slovo, jak to před ním i po něm činili a budou činit mnozí další, a pak rovina řečnické nadobnosti, dějinná: Pištory poezie jako boj za návrat od ideologické vyprázdněnosti a fetiše slov k jejich podstatě. Zde Pištory jméno nalézáme v zástupu těch, kteří museli vstoupit, opět slovy Jiřího Gruši, „do nejhlubší kloaky novočeských dějin, hloubené nacismem a komunismem“, aby sved-

Tyto tři básnické sbírky jsou doplněny sbírkou Pištory veršů pro děti *Brundibásně*, dochovanou v pozůstalosti.

Pištora tedy do literatury vstupuje na počátku šedesátých let, v čase již přece jen opatrného tání tuhých sibiřských ledů. Prvotina je dedikována Oldřichu Mikuláškovu, jehož vliv na Pištory poezii je patrný zejména po stránce formální – preferencí tvaru středně dlouhé básně, psané volným veršem s občasnými rýmy, rezonující vnitřní rytmičností napětí v syntaktické jednotě dlouhé souvětí-strofa. Zatímco však pro celé Mikuláškovovo dílo je typický dynamický vývoj a formální různorodost, vstupuje Pištora do literatury jako autor až překvapivě vyzrálý a celé jeho básnické dílo pro dospělé působí po formální i výrazové stránce velmi monoliticky – což se na první pohled zdá být v rozporu s převratnými dějinnými událostmi šedesátých let i básnickou krizí osobní, vrcholící dobrovolným odchodem ze světa. Při hlubším vhledu do Pištory poezie, generačně i svým osobním ustrojením odmítající exaltovaná gesta a zároveň imanentně oslovující a tážající se, však nelze nevidět – byť bez vnějších dramatických přerývů – cestu od pokládání si obecných otázek po smyslu lidské existence v prvotině až k naprostému existenciálnímu rozvratu životních jistot v Mezerách paměti. Podobně jako mnozí jiní nalézá Pištora obranu vůči halasu ideologických panegyriků v civilismu, který však už zdaleka nenabízí onu jistotu všedního dne, jako v čase, kdy se ještě upřímně věřilo, že poctivou každodenní prací vybudujeme slunné zítřky. Intimita a zabydlenost nepřicházejí, touha po nalezení základních jistot skrze mikrodráma všedního je leptána tlakem okolního světa i vědomím vlastní lidské omezenosti. Už si nevyhrneme rukávy, už neporučíme větru, dešti – žijeme v Zemi přibližných: *všechno samé velbloudování v jehlách. / Držíme si tam ouško pro naději. / protože teprve špendlíky jsou naprosté.* Symbolem tohoto marného úsilí jest řeka, ale co je to vlastně říční proud? – vždyť relativizována je tu i základní konvence jednoty času a prostoru: *Hodiny v řece / pane, / viděl jsem pstruha přejet ciferník / a ukázat půl šesté... // Někdo tu utopil svůj čas.* V Pištory poezii se to také hemží rybami – rybami v listí, rybami visícími doma na zdi, rybami přejíždějícími ciferník – a básník není vlastně nikým jiným než rybářem času (*Kdyby tak lidé ruku / již se loučí, mohli pak třeba / nechat rybářům / at' na to chytají*), rybářem nadále doufajícím (*i s vlasem mezi zuby pořád víme, / co je to šířost naděje*), ale přesto již dávno odsouzeným k nezdaru (*A my to nezměníme, pstruzi v kamenech, / ... křížácké vojsko tak jak tak / zůstane u svých ryb, / my ještě tak se mstít / za tyhle konce třpytkou*). Občas sice ještě přijde pointa, která dokonce může vyznívat jako zbytečné zdůrazňování dávno vysloveného, i když se jedná spíše o zoufalou snahu po uchopení aspoň elementární jistoty ve světě plném necitelnosti, pretvářky a disharmonie (*Jenomže člověk pořád není platejz, / přátelé*), většinou však zůstává jen vědomí univerzální odpovědnosti za osud člověka, projevuující se ve světě plném zla osobní nejistotou a vnitřní rozervaností (*Jak obejdu ten čas / Čas jako pouhé naleziště zločinů*).

Pištora je též básníkem podzimu a barev (s trochou nadsázky bychom ho mohli nazývat českým Traklem); vedle červené a modré je jeho poezie prosycena především žlutí. V psychologii barev symbolizuje žlutá inteligenci, duchovní přesah, a zároveň touhu připoutat, varovat. Přestože se jedná o nejteplejší barvu,

jen málokdo jí má za svou nejoblíbenější – je barvou slunce a v duze přitom téměř nepostřehnutelná. Tak i v Pištory poezii je imanentní snaha připoutat, varovat, brát život za všech okolností vážně, ale vědomí nadobnosti odpovědnosti nám jistoty a pocit teplého a útulného zázemí nepřináší – známe slunce, ale nemůžeme se mu podívat do tváře; všechno se děje jakoby mimo nás – podstatné děje unikají našim smyslům a intelektu nezbyvá než bezmocně tápat či si pomáhat zoufalou ironií: *je po bouřce. / A po neděli, / po něčem pořád mimo nás. / Jestli je bůh, / mělo se mu to sdělit / včas...*

Pištory problém jest tedy existenciální, a v tomto smyslu nalézáme pokrevní pouto s Holanem, Halasem (diplomovou prací o jeho poezii Pištora završil své studium v Olomouci) a částečně také Ortenem – přestože je Ortenův svět na rozdíl od toho Pištory od počátku zabydlen starými známými věcmi, je i jeho intimita brutálními zásahy zvnějšku destruována. Je samozřejmě obtížné spekulovat, jak by se Ortenova poezie dále vyvíjela, není však nemístné vyslovit domněnku, že reflexe vnitřního světa tak křehkého a zranitelného by docela dobře mohla časem konstituovat do podoby autentické tvorby pro děti. A Pištora, v době nejtěžších „mezer v paměti“, nalézá azyl v dětské řeči. Přestože Jiří Gruša nazývá sbírku *Brundibásně* „českým Morgensternem“ a jinde nám zase Pištory ironie a smysl pro absurdno připomene další z úhelných kamenů poezie nonsensu – Learovy limericky –, nalézá její význam především v oné rovině „arteterapeutické“, v úniku do hájemství mateřské řeči. Je příznačně paradoxní, že definitivní zákaz přináší Pištory text určený těm nejnevinnějším – básně *Lapkové*, otištěná v dětském časopise *Mateřdouska*, kterou ihned prohlédla nejen nadšená masa čtenářů, ale pochopitelně i opět bedliví strážcové socialistických pořádků, zjevně již dostatečně poučení z krizového vývoje. A tak se pomyslnou pečeti, básnickým testamentem světa tak komplikovaného a zdánlivě bezvýhodného, stává morgensternovská laděná, řízná osmiveršová satira: *Žije, žije ve stepi / jeden v suché otepi. / Druhý v láptích pod pařezem, / třetí v díře mezi bezem. / At' si jsou / tam kde jsou. / At' sem na nás / nelezou.*

Pokud mám na závěr v kostce zhodnotit celé Pištory básnické dílo, musím chtít nechtě připustit, že – hovořím-li o jisté příbuznosti s poezií Mikuláškovou, Holanovou, Halasovou nebo Ortenovou – v něm nenalézám místa takové výrazové intenzity a emocionální síly jako v tvorbě zmíněných velikánů. Pevné a nezastupitelné místo Pištory tvorby v naší poezii druhé poloviny dvacátého věku vidím spíše v historickém kontextu a zejména v poctivosti a nekompromisnosti, s nimiž Pištora přijímá odpovědnost za básnické slovo i za osud člověka ve vztahu k celému makrokosmu. A pak jistě také v oněch souvislostech, stojících mimo samotnou poezii, které... ale to už bychom opět zabředli do problematiky předurčenosti a svobody lidského ducha, bytí a času a dalších věčných a přitom nikdy nezodpověditelných metafyzických otázek. I pro potřeby nás, prchavých snivců a luzných milců poezie, je však dobré vědět, že – vrátím-li se oblohou na počátek – v sobě tato kniha tají hned několik rovin, pro které stojí nejen za pozornost, nejen za přečtení, ale i za hlubší zamyšlení.

Jiří Pištora: Básně a Brundibásně. Host, Brno 2011.

Tomáš Lotocki (1977) je básník, publicista a ichtyolog.

Ilustrace Ludka Vimra k básni *Lapkové*. Repró www.sds.cz

řeba, renesance, ale více až počátek 19. století (libertinství naplněné romantikou) nalézá význam signatury – za dílo se ručí svým jménem; v dnešním umění už stačí vlastně jen ten podpis – díla netřeba. A dostáváme se tak k další rovině příběhu knihy – Věc Pištory. Protože, příznivci si to hned na začátku, především tento příběh o člověku, který zaplatil vážení slov svým životem, mýtus o mučednickovi poezie, může jméno Pištory zaručit nesmrtelnost. A tak zaznívá hymnus o básníkovi, který v sobě propojil ethos víry s pathosem činu – pro pravdu obětuje vlastní život. Nestává se tedy sebevrahem, opovrhujícím životem, ale mučedníkem, opovrhujícím smrtí. Dávají se Pištora lie, jak ostatně nazval Jiří Gruša jeden ze svých esejí v knize *Šťastný bezdomovec*. A propos

li tento boj a navrátili poezii její exkluzivitu, její „prastarou grazzii, která chce etiku jako estetiku“. Snad ještě více než sama Pištory poezie vypovídá o snaze tehdejší generace navrátit slovům jejich původní význam esej *Tragika slov*, vycházející roku 1964 v časopise *Tvář: brilantní analýza falešnosti a vyprázdněnosti totalitního slovníku* (jak si v této souvislosti nevybavit Havlovu *Moc bezmocných* – budovatelský slovník střídá ten normalizační, a my žijeme – zakletí do kruhu...) pootevírá další příhrádku, v níž se ukrývá Pištora coby esejista, fejetonista a literární kritik. Páteří knihy jsou však tři básnické sbírky: *Hodiny v řece* (Československý spisovatel, 1961), *Země přibližných* (Mladá fronta, 1965) a *Mezery paměti* (vydaná péčí Jiřího Gruši v samizdatové edici Petlice).

Čeští migranti – hudební veličiny druhé poloviny 18. století

Česká hudba se v 18. století šířila všude, kde se mohla projevit a rozvíjet nad rámec omezených poměrů domácího prostředí. Mezi její významné postavy patřili Franz Krommer (František Vincenc Kramář) a Anton Stamitz.

MILOŠ ŠTĚDRŮ

Když František Martin Pelcl pronášel svou akademickou nástupní řeč jako profesor české řeči a literatury na Karlově univerzitě v roce 1793, o českých spisovatelích vlastně nemluvil.

Jediný, kým se mohl pochlubit, byli čeští hudební migranti. Dřív jsme jim říkali česká hudební emigrace, v současné době mluvíme častěji a raději o migraci, protože emigrace přece jen nese stigma jakéhosi vesměs násilného opuštění původní vlasti, vyhnání, nutnosti odejít z náboženských, politických a nejvíce asi z ekonomických důvodů. Politické a náboženské důvody nás opravňují k označení emigrace-emigrant, zatímco snaha najít lepší obživu, životní podmínky, společenské postavení se kryje s označením migrace-migrant. V zemích Koruny české po bělohorské katastrofě to má zvláštní spojitost.

Politické a náboženské důsledky totiž postupně způsobily konec české samostatnosti a státnosti. A to vedlo i k ekonomickým důsledkům. Zjednodušeně řečeno – stát bez metropole nebo s metropolí záměrně umenšenou

na regionální centrum nemůže nabídnout těch několik desítek prestižních míst pro největší talenty své epochy. Kdo chce v pobělohorských zemích Koruny české provozovat na evropské úrovni operu a další náročné a reprezentativní formy, musí buď odejít do opravdových metropolí a tam se pokusit prosadit svůj talent, nebo se prostě umenšit do proporcí našich poměrů. A tak mnoho talentovaných umělců odchází do ciziny, kde jim nebrání v cestě za kariérou jazyková bariéra. Obvykle se rychle naučí nový jazyk, a i kdyby tomu tak nebylo, vládnou hudbou – metajazykem obecně srozumitelným a nadšeně přijímaným asi právě proto, že mu každý rozumí po svém. Vladimír Karbusický, když se zabýval sémiotikou, volil motto z Borise Vladimiroviče Asafjeva: Muziku slušajut mnogie, no slyšat tol'ko nekotoryje – Hudbu poslouchají mnozí, ale slyší jen někteří. V němčině se toto motto musí vyjádřit opisem – ne tak v češtině... Uzavírám vstupní úvahu o Pelclově akademické nástupní řeči takto: když chtěl Pelcl uvést nějaké skutečně reprezentativní příklady české kultury, vzdělanosti

a vyspělosti, mohl se ve své době odvolat vlastně jen na hudbu. Ta byla obecně srozumitelná a na rozdíl od literatury nebyla mezi ní a zahraničním konzumentem nějaká jazyková bariéra.

Karel Plocek, známý violový virtuóz, systematicky ve svém vydavatelství mapuje české migranty přelomu 18. a 19. století nebo jejich děti vzešlé už z cizího a nového prostředí. Po Vranických a Krommerovi-Kramářovi znovu a ještě jednou Franz Krommer, František Vincenc Kramář, a Anton Stamitz. Stamicovo kvarteto (Jindřich Pazdera, Josef Kekula, Jan Pěruška a Petr Hejny) spolu s Karlem Plockem natočilo v září 2011 smyčkový kvintet Franze Krommera se dvěma violami opus 80 a potom 5. smyčkový kvartet opus 30 Antona Stamitze. Nahrávka je to stejně excelentní a podmanivá jako ty předešlé.

Krommer-Kramář pocházející z Kamenice u Jihlavy z českomoravského pomezí stejně jako Anton Stamitz, který se narodil manželům Janu Václavu Stamicovi a Marii Antonii rozené Luenebornové a byl pokřtěn jako Antonín Tadeáš Jan Nepomucký v Německém, nyní

Havlíčkově Brodě, spojuje domácí prostředí se všemi vlivy migračních tahů a návratů.

Anton Stamitz zemřel snad před rokem 1809 v Paříži doby Napoleona. Již před rokem 1750 zde slavil úspěchy jeho otec, uváděný jako „... Joannes Stamitz actualis director instrumentalis musicae serenissimi electoris palatini Manheimii...“ Oba významní migranti umírají již v době dalšího návratu prvních vln romantismu.

Čím více zmapujeme kvantitativně tyto migrační tahy v jejich dobových dimenzích, tím plastičtější obraz skutečného rozsahu a významu podivuhodného jevu označovaného jako česká hudební migrace budeme mít k dispozici. Předpoklady, dohady a domněnky tak budou nahrazeny fakty a doklady. Ediční a interpretační činnost Karla Plocka tuto nově objevenou realitu pomáhá rekonstruovat, mimo jiné díky nadšení špičkových interpretů. Jaká škoda, že to musí dělat bez dotací a prostředků a bez možnosti spoléhat na cokoliv jiného než na vlastní obětavost.

Miloš Štědroň (1942) je muzikolog a hudební skladatel.

Buřičův stříbrný vítr

Zmoudření mladého muže – tak by se dal ve stručnosti vyjádřit námět, který si vybral prozaik Karel Rada pro svoji čtvrtou knihu, vydanou v loňském roce pražským nakladatelstvím Dauphin.

ZDENĚK MITÁČEK

Karel Rada (1964) se narodil v Chomutově a zde také prožil formativní roky svého života. V novele *Kluci, kde jste?* čerpá z vlastních zkušeností, které získal jako člen kapely Haj Hou. Koncem osmdesátých let byl u začátku této méně známé punkové skupiny a prožil s ní roky divoké svobody následující po sametové revoluci. Toto období přelomu dvou režimů je zásadní pro každého, kdo jej prožil jakýmkoliv aktivním způsobem.

Za autory spřízněné s Karlem Radou bychom mohli označit například Vladimíra Párala v jeho knihách s vysloveně severočeským prostředím, v titulech jako *Veletrh splněných přání*, *Mladý muž a bílá velryba*, *Muka obraznosti*. Dalším je Jan Pelc, rodák z Podbořan, který ve svém zásadním románu *...a bude hůř* z roku 1985 otevřeně popsal nihilistické prostředí pokročilé normalizace a osudy dospívajícího hrdiny, rovněž v městském prostředí poblíž naší západní hranice. Nezaškodí si v dané souvislosti připomenout debut Josefa Jedličky *Kde život náš je v půli se svou putí*, pojednávající o realitě Litvínova v období padesátých let. Objevem posledních let byly knihy dalšího severočeského spisovatele Pavla Růžka nazvané *Bez kůže* a *Bez růže* (ukázku z tvorby Pavla Růžka přinesly Kulturní noviny 4/2012). V těchto knihách se mladí hrdinové potýkají s odcizeným světem, autoři komentují společenské vztahy v období budování socialismu či následující normalizace.

Příběhy z období převratu

Radův hlavní hrdina Kamil Buřič, jakési autorovo alter-ego, je záhy poté, co vstříbal veškerou pachut' stagnace normalizačního období na malém městě, účastníkem listopadu 1989

a hledá způsob, jak žít podle svých představ. Svě poslání vidí v literatuře, realizuje se psaním textů pro punkovou skupinu Stará vlna, se kterou vystupuje. Svět okolo jej příliš nezajímá, nesnaží se v něm uspět. Podobně jako mnozí z jeho vrstevníků v přelomové době hledá svůj prostor k životu, způsob, jak by žil v souladu se svými názory, které však příliš nepromyšlí. Jako punker se hlásí k anarchii. Neohlíží se příliš na společenské normy, „rockově“ navazuje vztahy, jak se mu to zrovna hodí, což jej později dovede k některým bolestným kolizím. Ve svém pojetí svobody jako příležitosti k vlastnímu sebeprosazení je rozpolcen mezi snahou polapit co nejvíce zážitků a stále výrazněji pociťovanou touhou po něčem trvalejším. Podobně jsou na tom jeho spoluhráči, také jejich osudy se postupně komplikují. Najdeme mezi nimi narkomana dohnaného závislostí postupně na samý okraj existence, z jiného hudebníka z původní sestavy kapely Stará vlna se stane světoběžník – pašerák drog. Hrdinův bratr se rozvádí, organizátorům klubového života nevychází jejich podnikání. Právě v takových modelech chování je jádro této novely, v nich Karel Rada zachycuje atmosféru devadesátých let asi nejvýrazněji. Pokud by dovedl lépe propracovat téma možných limitů existence svých postav, získalo by jeho psaní na hloubce.

Autorovo vyprávění však směřuje spíše k dokumentaci, jak to bylo s punkem a rockem na západě Čech v dané době. V tomto ohledu je to vyprávění podávané jaksi „samospádem“. V knize se toho děje až příliš, děj převažuje na úkor detailu, hloubky. Soukromý prostor, který hrdina novely obývá, má charakter komiksové bubliny, ve které se objeví momentky z rockového klubu, divadla, ze setkání básníků, později jsou načrtnuty příhody z redakce pražského literárního časopisu – předobrazem

jsou Inicialy, měsíčník mladé literatury, kde Karel Rada pracoval v roce 1994. Předobrazem textu byla ostatně filmová povídka, s níž autor v roce 2008 uspěl u Filmové nadace RWE & Barrandov studia.

Knížka *Kluci, kde jste?* popisuje příběh člověka, který do života vstupuje s povrchní představou o svobodě, nehlédá závazky, uniká podstatným věcem, snaží se negovat konvence. Život jej však přesto dostihuje a překvapuje. Dozrávání mladého hrdiny této knihy se

děje ve světě značně odcizeném, zdánlivě chlapáckém. Je to svět, ve kterém je stále složitější uspět s vlastní představou o svobodě. Autorovi se podařilo aspoň načrtnout paradoxy takového světa a jeho kniha proto stojí za pozornost.

Karel Rada: Kluci, kde jste? Dauphin, Praha 2011.

Zdeněk Mitáček (1970) je psycholog a publicista.

Radovým životním tématem je prostředí mládežnických subkultur. Foto www.punk.cz

Do surrealismu se často vstupuje jako do řehole

Historik umění, kolážista, básník a překladatel Arnošt Budík odešel v roce 1969 do emigrace. Alfou a omegou jeho teoretického myšlení, publikační činnosti a vlastní tvůrčí práce je surrealismus.

Jak to bylo s počátky surrealismu v Československu?

Někdo kdysi napsal, že český surrealismus vykrytalizoval z poetismu. Budíme však přesní, žádný český surrealismus neexistuje, existují jen čeští surrealisté. Česká avantgarda široce spolupracovala s avantgardou francouzskou. To vyústilo v březnu 1934 v založení české surrealistické skupiny v Praze. Vítězslav Nezval,

Arnošt Budík. Foto Jan Dočekal

její tehdejší mluvčí, řekl, že český poetismus byl surrealismem v latentním stavu, protože „neodumřel“, ale znovu ožil na platformě surrealismu v nové, vyšší formě.

Pražská skupina měla deset členů. V době německé okupace se musela stáhnout do ilegality a Štyrského smrtí v roce 1942 zanikla. Po válce se už neobnovila. Toyen a Heisler odchází do Paříže. Mladí umělci surrealistického zaměření založili skupinu Ra. Měla komunistickou orientaci, proto spolupracovala s belgickými Revolučními surrealisty. Únor 1948 však znamenal konec veškeré svobodné umělecké tvorby. Skupina Ra byla zrušena. Některé její členy kolem sebe shromáždil Karel Teige a pokračovali v činnosti, ovšem bez možnosti zveřejňování. Po smrti Teigeho v roce 1951 se stává mluvčím Vratislav Effenberger, skupina se později nazývá UDS.

A skupina Lacoste, kterou jste v roce 1964 v Brně spoluzaložil?

Teprve v roce 1964, zcela nezávisle na Effenbergerově skupině, vzniká skupina Lacoste se čtyřmi členy – Jirí Havlíček, Josef Kremláček, Václav Pajurek a já. Akcí skupiny se zúčastňovali naši přátelé, například malíř František Malý a slovenští výtvarníci Karol Baron a Albín Brunovský. První naše sporadické kontakty s Pražany vyústily v podpisu spolupráce na pražské platformě. Už zde je ale možné sledovat stopu pragocentrismu, který považuje vše mimopražské za provinční a méněcenné.

Jak se skupině Lacoste podařilo zařadit do kontextu tehdejších surrealistických skupin?

Korespondenčně a prostřednictvím příznivců, kteří mohli cestovat. Už koncem roku 1965 jsme měli první kontakt s pařížskou skupinou. Pak s italskou skupinou Surfanta a ve

Francii ještě se skupinou Rupture v Marseille. Na dálku jsme se seznámili s lidmi kolem revue Brumel Blondesü v Nizozemsku a v Bruselu kolem velmi aktivní revue Fantasmagie. Do tohoto okruhu patřili A. Simom, M. Leconte, E. L. T. Messens a I. Colquhonn. Fantasmagie organizovala výstavy po celé Evropě, účastnili se jich také někteří členové skupiny Lacoste. Spolupráce s jugoslávskými básníky inspirovanými surrealismem vyvrcholila výstavou *Neviditelné zrcadlo* konanou v Kruševaci. Další výstava, měla titul *Logika průzračné noci*, byla uskutečněna v roce 1968 v Západním Berlíně. A v té době poslední výstava, s názvem *Krise přítomnosti*, byla v květnu 1969 v belgickém Monsu a repríza v bruselské galerii La Grande Jatte.

Pak jste opustil Československo...

Ano, v létě 1969 jsem emigroval do Belgie. O dva roky později jsem se už podílel na založení revue *Gradiva*. V ní se objevili i někteří čeští a slovenští autoři. Karol Baron tam zveřejnil svůj Manifest panoptikalismu. *Gradiva* se pokoušela postavit most mezi nejrůznější proudy soudobého surrealismu. Ve třech číslech proběhla anketa věnovaná surrealismu. V odpovědích na pět otázek týkajících se vztahu surrealismu k umění a filosofii se vyslovilo dvaadvacet zastánců surrealismu i jeho kritiků. Byli mezi nimi V. Bounoure, E. Jaquer, Japonec Takiguchi a A. P. Mandiargues. Důležitý v té době byl leták vydaný v dubnu 1972 pod titulem *Jak dlouho budeme čekat s hlavou v písku*. Protestoval proti ústupkům Západu sovětskému imperialismu. Po celé západní Evropě jej rozesílala naše skupina Lacoste pod zapůjčenou hlavičkou *Gradiva*.

Znalost historie o sobě a nesení tradičních postulatů surrealismu však patrně není dostatečně výživnou látkou k současnému životu surrealismu kdekoli na světě.

Rozhodně ne. Do surrealismu se často vstupuje jako do řehole. Někdo jej dokonce nazval sektou. Všeobecně se mívá, že Breton rozhodl o osudech jednotlivých surrealistů. Tedy ve smyslu jejich působení v surrealistickém hnutí. Jistě je na tom kus pravdy, ale nelze pominout, že podle Bretona nestačilo se o surrealismus pouze zajímat. Každý nový adept musel přinést něco, co surrealismus obohatilo originalitou a bezprostředností. Tak se surrealismus stále posiloval novými podněty. No, a jako v každém lidském společenství i mezi surrealisty se nacházeli v každé etapě ti, kteří vybočovali nebo ztratili zájem. Bývá to zpravidla otázkou temperamentu a náklonnosti. Proto také stále vznikají nové surrealistické skupiny, jejichž život má jepičí trvání.

A jak to bylo se vznikem skupiny Stir up?

V roce 1995 se rozpadla severomoravská Společnost Karla Teigeho. Skupinu Stir up, vzniklou v témže roce, vytvořili někteří její bývalí členové a další surrealisté, včetně členů někdejší skupiny Lacoste. Členy Stir up nyní jsou Josef Bubeník, Zdeněk Cibulka, Linda Filipová, Lubomír Kerndl, Josef Kremláček, Vladimír Kubíček, Dagmar Mohylová, Václav Pajurek, Zdeněk Píža, Ondřej Vorel, Jan Wolf a já. Skupina dosud uskutečnila včetně repríz sedm desítek výstav u nás a v Bruselu, zúčastnila se mezinárodních surrealistických výstav v portugalské Coimbre (2008) a chilském Santiagu (2009). Od roku 2006 má díky mecenáši umění Lubomíru Kerndlvi k dispozici prostorné sezonní výstavní interiéry v Galerii Čertův ocas v bývalém Mohelském mlýně na řece Jihlavě.

Současné surrealistické hnutí u nás je nejednotné. Na pražské Staroměstské radnici byla letos zjara k vidění přehlídka současného surrealismu. (http://www.surrealismus.cz/jiny_vzduch/objekt.html) Jak si vysvětlit, že mezi vystavujícími nebyl nikdo ze skupiny Stir up a rovněž nikdo ze zahraničních umělců, kteří v posledních letech pravidelně hostovali na výstavách Stir up v České republice? Složení surrealistických skupin je nestálé, vnitřní rozpory jsou časté hlavně tam, kde se silná individua snaží prosadit své názory. Pak se stane, že skupina se rozpadne a vznikne jiná. Potom záleží na autoritě lidí, jako byl Breton. Dovedl stmelit v jednotě celé mezinárodní hnutí.

V Česku jsou dvě skupiny, které se nestýkají. Žijí takřka půl století v Bruselu a bytí se o problémy českého surrealistického hnutí stále zajímám, jsou pro mě přece jen subtilitami. Vzpomínám si však na jedinou společnou publikaci. Má titul *Letenka do noci*. Na několika posledních stranách, zřejmě díky Pavlu Řezníčkovi, jsou ukázky z prací tří členů skupiny Stir up.

Je tu také publikační činnost skupiny Stir up, důležitě podepřená vydavatelskou firmou Amaprint. Od roku 2007 čas od času pusť do surrealistického hájemství ilustrované bibliofilské miniatury básní.

... a bulletin Styxus. Vydání každého nového čísla je mimořádným činem.

Svou vytrvalou kritičností má surrealismus předpoklady reflektovat přítomnou dobu, může tedy příznačně spoluvytvářet kulturní tvář Evropy.

Podstatnou roli v tom hraje konec ideologií, jehož jsme svědky, únava ze stále více odlišitého a odlišitějšího umění a nespokojenost s životními podmínkami. Je-li surrealismus stále živý, je to paradoxně také tím, že přichází do amerických a západoevropských univerzit. Tam se nebrání analýzám a zavlékáním do estetických a ideologických pojmů. Samozřejmě se tím vzdaluje svému původnímu smyslu, ale zdá se, že to nikomu příliš nevdává. Je to kolotoč, za nímž se dovedně skrývají obchodníci uměním a aukční síně.

Připravil JAN DOČEKAL.

Arnošt Budík se narodil 31. října 1936 v Brně, od roku 1969 žije v Bruselu. Studoval na brněnské univerzitě a na belgické Louvain-la-Neuve. Je spoluzakladatelem bývalé výtvarné skupiny Lacoste, členem surrealistické skupiny Stir up, autorem řady sbírek básní. Od roku 1990 každoročně pobývá několik měsíců v Brně.

Arnošt Budík, Koláž č. 11, 2000, papír, 13,5 × 10 cm. Foto Jan Dočekal

Literární police

Aleš Březina

RETĚZ BLÁZNŮ

Eman 2012, 336 stran.

Aleš Březina stačil v životě být studentem evangelické teologie, vězněm pro odmítání vojenské služby, nezávislým filmařem, literátem a po emigraci do Kanady úspěšným sportovním novinářem. Jeho bilanční kniha je mozaikou deníkových zápisů, vzpomínek, úvah a básnických pokusů odrážejících myšlení nonkonformního intelektuála sedmdesátých let. Zřetelné jsou vlivy Hrabala, Camuse

či Orwella – a v pozadí samozřejmě Bible jako nadčasový etalon lidského konání. Je tu vše, čím se tehdy žilo: filmové kluby, hokejová Série století, stopařské výlety na Balkán za povolenou exotikou, pokoutní rockové nahrávky, zkrátka cokoli, co pomohlo aspoň na chvíli překonat všudypřítomnou sešněrovanost. Ke knize je přiloženo DVD se záznamem Březina filmu ...*a andělé jeho bojovali!*, v němž hraje hlavní roli tehdy osmnáctiletý Michael Kocáb.

-jg-

Henry David Thoreau

MAINSKÉ LESY

Přeložil a doslovem opatřil Jan Hokeš

Paseka 2012, 336 stran.

H. D. Thoreau (1817–1862), velká postava amerického transcendentalismu, jenž vnímal duchovní rozměr přírody a stal se inspirací pro pozdější ekologicky orientovaná hnutí, podnikl v letech 1846–1857 tři cesty do civilizací téměř netknutých oblastí severovýchodní části USA. Ponor do divočiny ovlivnil jeho vztah k přírodě jako bytí a ve třech esejích v knize je cítit posun jeho vnímání. Thoreauv čtivý a vtipný popis vtahuje čtenáře jako působivý dokument, v němž se setkáme i s dřevorubci, osamělými osadníky, indiány. Eseje jsou ojedinělým dokumentem přinášejícím v Dodatku i seznamy rostlin a zvířat, jež autor viděl, a též slovníček indiánských výrazů. Překladateli patří díky za pečlivost, vysvětlivky a doslov. Předchozí výbor Thoreauových esejí Toulky přírodou získal důstojného pokračovatele.

-jp-

Sogjal-rinpoče

TIBETSKÁ KNIHA O ŽIVOTĚ A SMRTI

Přeložil Dušan Zbavitel

Argo 2012, 474 stran.

Původním cílem Sogjala-rinpoče, učitele tibetského buddhismu, bylo vyložit a zpřístupnit těžko pochopitelnou Tibetkou knihu mrtvých. Protože však od okupace Tibetu Čínou žil, studoval a působil na Západě (od 70. let začal na Západě předávat tibetské učení), má dnes i jiné než jen věroučné znalosti. Svůj výklad rozšířil

o další kapitoly inspirované evropskou psychologií a filosofií. Kniha lze chápat také jako úvod do buddhistického nazírání duchovní skutečnosti. Seznamuje čtenáře s meditačními technikami, osvětluje fenomény karmy a znovuzrození, radí, jakým způsobem se připravit na cestu ke smrti. Z původního záměru věnovat se jen přípravě na smrt tak vzniklo objemné dílo s hlavními oddíly týkajícími se života, umírání, smrti a znovuzrození.

-ms-

Marie Michlová

SMRT MŮZ

Torst 2012, 516 stran.

Román nás přivádí do Anglie první poloviny devatenáctého století, do příběhů opravdových i smyšlených, mezi skutečné literární osobnosti. Hlavní postavou a vypravěčem je John Smith, přímočarý a prostořeký, který se po letech odolávání vytrvalé snaze svého dědečka probudit v něm literární talent jaksi bezděčně stane součástí tehdejšího literárního života. Tempo knihy zrychluje nenucený humor, sebeironie vypravěče, lehkost vypravování. Promluvy postav vychází z jejich skutečných výroků a autorčina znalost literatury a dobového literárního prostředí je obdivuhodná. Na knize údajně pracovala několik let a zdá se, že je to zdařilý debut. Dodejme, že Marii Michlové je dvaadvacet let a je studentkou historie na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy.

-vd-

Lenka Procházková

ZA FIDEM NA KUBU

Millenium Publishing 2011, 254 stran.

Lenka Procházková se vydala na Kubu ve stopách svého otce, legendárního spisovatele a scenáristy Jana Procházků, který ostrov navštívil v roce 1961, kdy ještě kubánská revoluce vyvolávala sympatie nejen u kremelských jestřábů. Autorka chce nejen poznat běžný život mimo dosah turistického průmyslu, ale také dosáhnout audience u Fidela Castra. Kubánský režim Procházková nijak neidealizuje, všudypřítomné fízlování zažila na vlastní kůži. Tuší však, že jeho pád nic lepšího nepřinese: „Co bude, když skončí embargo? Odpověď: Nahrnou se sem emigranti z Floridy, vytvoří bohatou vrstvu, ta chudá ještě zchudne a nastane nenávisť.“ Je zajímavé sledovat levicovou intelektuálku, v níž se obdiv k zemi, která dokáže vzdorovat globálnímu hegemonovi, mísí s rozpaky nad všední kubánskou realitou. Svižně a s novinářskou pohotovostí líčí prosté lidi, kteří se dokáží radovat ze života a vyžít z mála, i různé podnikavce, jimž komunisté nijak nepřekážejí v odírání cizinců. Nutno poznamenat, že někdy je kniha humorná i nezáměrně: domorodci museli mít značné vyražení z výstřední návštěvnice, věčně impregnované rumem a pohybuující se v kulisách policejního státu jako slon v porcelánu.

-jg-

kulturystyka

LITERATURA

20.–22. června 2012 pořádá Moravská zemská knihovna v Brně konferenci **Neviditelný Nezval**. Je to od roku 1985 první oficiální vědecké setkání věnované osobnosti a dílu Vítězslava Nezvala.

28. června 2012 v 18.00 se v Galerii Montmartre v Praze uskuteční **Beseda o literárních časopisech**. Kdo čefí vodu v dnešních literárních vodách? Literatura pohledem nekompromisních kritiků nejmladší generace. Diskutují redaktoři Lógru, „magazínu pro moderní kulturu“.

Od 7. června do 31. října 2012 je v Letohrádku Hvězda v Praze možné navštívit výstavu **Anatomie**

knihovny, která prezentuje výsledky výzkumu knihovny Karáskovy galerie. Metafora anatomie přirovnávající knihovnu Karáskovy galerie k lidskému tělu, jež byla zvolena pro stávající prezentaci, umožňuje využít knihu jako různorodě fungující médium.

DIVADLO

6.–21. července 2012 pořádá Divadlo T.E.J.P. a Divadlo Diod workshop **Site specific project Loučky 2012**. Pro zájemce z řad muzikantů, performerů, divadelníků a výtvarníků je připraven výtvarný a divadelní workshop. Cílem je vytvořit divadelní tvar (představení) pro konkrétní prostor – pro prostor starobylého statku (č. p. 18) v obci Loučky. Prezentace se uskuteční od 18. do 21. července.

VÝSTAVY

3. června – 18. července 2012 zve Kabinet Střítež, vesnická galerie ve Stříteži u Poličky, ke zhlédnutí

fotografických projektů **Kateřiny Vincourové** (Z polystyrenu) a **Markéty Othové** (Ahoj babi).

28. června 2012 bude v Galerii města Louny ukončena výstava akvarelů **Tomáše Císařovského**. Při té příležitosti sám autor provede návštěvníky expozic.

Do 1. července 2012 je otevřena v Galerii Slováckého muzea v Uherském Hradišti výstava obrazů a monotypů **Jiřího Salajky**.

Do 15. července 2012 vystavuje zámecký pivovar v Bechyni práce špičkových českých keramiků **Ivy Ouhrabkové** a **Jana Bendy**.

Do 26. srpna 2012 můžete v Oblastní galerii Vysočiny v Jihlavě navštívit výstavu **Oklamem smrt, prehl'tnem noc** – Martin Gerbec, Jiří Petrbok a Daniel Pitín. Výstava

nezkoumá jen příběh samotný, zaměřuje se také na „manipulátorské“ praktiky tvůrců.

HUDBA

19. června 2012 vystoupí v Balbínově poetické hospůdce (Praha – Malá Strana) kapela **Taliesyn**, spojující keltský i český folklor s moderní hudbou.

21.–23. června 2012 proběhne v M-klubu ve Valašském Meziříčí třicátý ročník hudebního festivalu **Valašský špalíček**. Vystoupí Vltava, Blue Effect, Gemma Hayesová a další.

29. června 2012 vystoupí v prostějovském klubu Apollo 13 **Aires del Sur**, přední český soubor věnující se flamencu.

30. června 2012 uvádí klub Pohoda v Sedlčanech koncert alternativně rockové skupiny **Please the Trees**.

INZERCE

KIDa KOCHLEA mela v melodramatu hudební skupiny Kochlea

v pondělí 18. 6. 2012 ve 20.00

galerie OFF/FORMAT, Gorkého 41 - dvorní trakt, Brno

www.offformat.cz
http://bandzone.cz/kochlea

myGEM®

Intelligent Software Solutions

... přináší **UŽitek!**

Kulturní noviny po roce: Přechod na internet

„Já jsem nečekal v předplatitelské obci nějaký zázrak. Možná ten web pomůže, možná se prosadí časem kvalita. Která kdyby vycházela v této podobě v letech 1990–1995, tak by byla bombou... Dnes je trh přeplněný.“ Tato slova nám nedávno napsal jeden z našich členů, spisovatel a soudce (a dobrý vinař) Josef Holcman. Jemu i dalším šedesáti členům našeho družstva je nutno poděkovat za aktivní postoj k ideji družstevních novin. Vložili do něj členský vklad a mnozí byli v dalším průběhu vzniku těchto novin nápomocni radou, reflexí či psaným příspěvkem.

Nevím, zda jsou naše noviny skutečně kvalitní, to vnímá jistě každý jinak, každý v nich vidí i nějaké své téma. Pozitivních ohlasů už se pár v naší redakční poště našlo, a to i od lidí, kteří mají značnou odbornou a společenskou

prestíž. Stejně jako se našly hlasy kritické – ty povětšinou od lidí, již mají blízko k životní skepsi či je jim cizí náš svého druhu společensko-politicko-kulturní aktivismus. I to byly důležité hlasy, poněvadž člověku zrcadlí přepjatost, do níž může ve svém nadšení upadnout. My sami v redakci můžeme hodnotit kvalitu stěží, protože jsme „v tom“ až po uši a jediné, co snad můžeme říct upřímně, že jsme se s danými prostředky a personálními kapacitami (svázanými do značné míry družstevním principem svépomoci) snažili o maximální povinnost a výkon.

Noviny jsou, na rozdíl od s rozmyslem připravovaných sborníků či časopisů, prostorem spjatým více či méně s pulsem života, živým organismem, kde bezprostřední artikulace

viděného či reflektovaného v sobě skrývá v zásadě dvě možnosti: Bud' vyroste na mediálním záhonku plodina, anebo plevel. Noviny balancují v tomto smyslu stále na hraně nedokonalosti, neuzavřenosti, stejně jako jakékoli spontánní životní gesto, jímž ony svým způsobem jsou. To je podstata života. Až bude jednou všechno dokonalé, tak to bude také dokonané. A mrtvé. Což jistě ještě nejsme – ani naše společnost ani my sami. I proto jsme se rozhodli po uzavření tištěného ročníku z ekonomických důvodů od července pokračovat v internetovém vydávání Kulturních novin. A přitom si nepřestáváme myslet do budoucna na nějakou podobu tiskoviny, protože marná sláva, papír je papír.

-jp-

Projekt družstevního média pokračuje. Věříme, že při nás zůstanete, vážení a milí čtenáři!

Redakce: (zleva) Petr Kovář, Jiří Plocek, Veronika Dopitová, Iveta Šedová, Martina Vohralíková, Martina Schneiderová, Miroslav Švejda, (v rámečcích) Světlana Kopřivová, Jakub Grombář, Aleš Čuma

KALENDÁRIUM

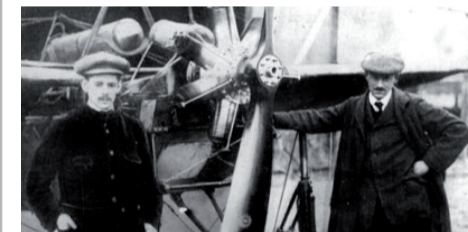
bylo

29. června 1881 došlo v chuchelské výletní restauraci k bitce mezi německými a českými studenty; tzv. chuchelská bitva spadala do období bojů o rozdělení pražské univerzity. Bitka skončila poraněním několika německých studentů a všeobecnou kocovinou; stala se klasickým modelem fungování nacionálního šovinismu.

29. června 1882 bylo ministerským nařízením ustaveno, že s ohledem na potřeby státní služby musí všichni posluchači právnické fakulty české univerzity při státních zkouškách prokázat znalost němčiny. Proti tomuto rozhodnutí se ohradil studentský spolek Všehrd. Studenti práv na německé univerzitě v Praze znalost češtiny nemuseli prokazovat.

19. června 1898 český průkopník kinematografie a fotograf Jan Kříženecký předvedl v Praze své první filmy. V prosté dřevěné boudě, nazvané Český kinematograf, diváci viděli první záběry ze života Prahy i z výstaviště. První film ukazoval záběry ruchu na dnešním náměstí Míru, druhý tehdejší časový signál – ránu z děla na pražských hradbách, třetí přímo dění na výstavišti.

19. června 1910 absolvoval Ing. J. Kašpar v Pardubicích s letadlem vlastní konstrukce (společně s Ing. E. Čihákem) první veřejný let v českých zemích; 13. května 1911 uskutečnil „dálkový let“ z Pardubic do Prahy.

25. června 1951 komunistické vedení schválilo takzvanou akci 77 tisíc, to je převedení 77 500 úředníků v českých zemích do výroby; opatření započala 1. července téhož roku. Podle neoficiálních údajů skončila tato akce převodem 51 215 úředníků (66 % z naplánovaného počtu) do výroby.

18.–21. června 1958 se v Praze konal XI. sjezd KSČ; byla deklarována orientace na dovršení socialistické výstavby. To představovalo odstranění zbytků „vykořisťovatelských tříd“ na vesnici a ve městě a dovršení združstevňování zemědělské výroby. Bezbrýhý optimismus hlásal „v krátké době předstihnout úroveň předních kapitalistických zemí nejen v intenzitě zemědělské výroby, ale také v produktivitě práce“ (A. Novotný).

19. června 1968 se v Praze-Ruzyni (v jednom z hangárů) konal sraz Lidových milic; na masovém shromáždění asi deseti tisíc příslušníků Lidových milic zazněly kritické hlasy proti komunistickému vedení, vytýkaly mu slabost v postupu proti pravici a žádaly mocensko-administrativní zákroky. Celá akce vyvolala v zemi vlnu rozhořčení, která přerostla v podpisovou akci za zrušení milic.

www.kulturni-noviny.cz – internetové Kulturní noviny

Od 2. července 2012 v týdenním vydání s průběžnými aktualitami (akce, tipy, glosy).

Podpořte nás předplatným!

Základní předplatné na II. pololetí 2012: **250 Kč**
Sponzorské předplatné: **500 Kč**

Číslo účtu: **5092286001/5500**, Raiffeisenbank, a. s.

Do poznámky napište, prosím, své jméno, adresu a text: „předplatné web KN 2012“.

Dary:

Pokud nás budete chtít podpořit vyšší částkou, napište do poznámky vedle svého jména a adresy i dodatek „dar KN“.

DĚKUJEME!

KULTURNÍ NOVINY 13/2012.

Vyšlo 18. června 2012.

Vydavatel: Kulturní noviny – vydavatelské a mediální družstvo, Bratislavská 48, 602 00 Brno.
Registrace periodického tisku: MK ČR E 19722,
ISSN 1804-8897.

Redakce:

Jiří Plocek – šéfredaktor,
Veronika Dopitová, Martina Schneiderová,
Iveta Šedová, Jakub Grombář, Petr Kovář.

Korektury:
Světlana Kopřivová, Martina Vohralíková.

Typografie:
Miroslav Švejda.

Návrh logotypu:
Pavel Brabec.

Kresby:
Aleš Čuma.

Tisk:
Ringier Axel Springer Print CZ.

Informace o distribuci: druzstvo@kulturni-noviny.cz.
Informace o předplatném: info@kulturni-noviny.cz.
Kontakt na redakci: redakce@kulturni-noviny.cz.